

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum

**Från ”antifascistisk skyddsmur” till ”tecken på
statsförbrytelser”**

- narrativ analys av framställningen av Berlinmuren i Neues Deutschland

Kandidatuppsats i Europastudier med humanistisk profil

Författare: Lisa Nilsson

Handledare: Agnes Malmgren

EUHK30, VT18

ABSTRACT

In 1961 a concrete wall through the city of Berlin was erected and further determined the division between a once united Germany into West and East Germany. In East Germany the communist party had the power and the newspaper *Neues Deutschland* to spread its propaganda, until the fall of the Berlin wall in 1989. The aim of this paper is to look further into how the newspaper *Neues Deutschland* portrayed the Berlin wall during the time period of 1961 to 2009, from the building of the wall to the 20 year anniversary of the fall, and how the newspaper relates to its communist past. This is done by using a narrative analysis to see how the articles build their story and rhetoric analysis is used as a complement to highlight the details such as the choice of words. The results show that there has been a considerable change in the rhetoric regarding the Berlin wall, from a really positive one between 1961 and 1989 to a first neutral one in 1999 and then a negative one in 2009. It could also be deducted that the authors and the newspaper seem to distance themselves from their communist past in the later years.

Keywords: Berlin wall, Neues Deutschland, East Germany, communism, narrative

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Introduktion	1
1.1 Inledning	1
1.2 Syfte & frågeställning	2
1.3 Tidigare forskning	3
1.4 Disposition	3
2. Teoretiska utgångspunkter	4
2.1 Kollektiv identitet	4
2.2 Vergangenheitsbewältigung	6
3. Metoder	7
3.1 Narrativ analys	8
3.2 Retorikanalys	9
4. Material	10
4.1 Val av tidning	10
4.2 Val av artiklar	11
5. Historisk kontext	12
5.1 Tysklands historia 1945-1990	12
5.2 Minneshantering i forna DDR	14
6. Undersökning & Resultat	15
6.1 År 1961	15
6.2 År 1971	18
6.3 År 1981	19
6.4 År 1989	21
6.5 År 1999	23
6.6 År 2009	25
7. Diskussion & Slutsatser	26
7.1 Diskussion	26
7.2 Slutsatser	29
7.3 Vidare forskning	31
Källor	32
Bilagor	36
Bilaga 1: Unüberwindliche Mauer des Friedens	36
Bilaga 2: Viele waren schon vor 10 Jahren dabei	39
Bilaga 3: Imperialistische Politik des Krieges war gescheitert	41
Bilaga 4: Die Mauer, die den Frieden schützt	42
Bilaga 5: Mauern bauen	44
Bilaga 6: Unheimliche Ruhe	45

1. Introduktion

1.1 Inledning

Media är en stor del i vårt vardagliga liv och genom tidningar, tv, sociala medier och radio får vi vår dagliga dos av information. Dessa informationsströmmar, som media i alla dess former ger oss, sätter en prägel på hur vi uppfattar händelser runt omkring oss och påverkar även våra egna värderingar. På så vis blir medier en medskapare till identiteten och främst till det som kallas den kollektiva identiteten, dvs. känslan av tillhörighet i en större gemenskap. Men vad händer när den kollektiva identiteten förändras och måste omprövas helt, när allt det man trott på inte längre stämmer överens med verkligheten?

Ett exempel på en sådan omställning hittas inte allt för långt bort, nämligen i Tyskland. År 1961, efter 1900-talets två världskrig, byggdes en mur genom Tysklands maktepicentrum och den belägrade staden Berlin. En betongmur skiljde nu den tidigare ryska sektorn i Berlin från de tre andra segermakternas, USA, Frankrike och Storbritanniens, sektorer och västberlinare från östberlinare på ett väldigt tydligt sätt. Ett folk hade nu delats upp i två stater. Livet i de två olika nationerna utvecklades i helt olika riktningar. Västtyskland antog ett kapitalistiskt system med demokrati medan Östtyskland på grund av sin nära relation till Sovjetunionen utgick från en kommunistisk ideologi med planekonomi. År 1989, efter 28 år av strikt delning mellan öst och väst, öppnades muren och befolkningen kunde röra sig fritt igen. År 1990 återförenades de båda staterna till ett gemensamt Tyskland.

Mitt i denna situation stod media och på den östtyska sidan var tidningen *Neues Deutschland* en stor aktör. Tidningen, som agerat centralorgan för det styrande partiet SED, förmedlade under DDR-tiden propagandan som staten ville förföra till medborgarna och var vänligt sinnat till partiet. De förmedlade de värderingar som ansåg sig passande i det kommunistiska samhälle de levde i. Under året 1989 sålde tidningen 1.1 miljoner exemplar och nådde ut till stora delar av DDRs 16 miljoner stora befolkning¹. I och med återföreningen gjorde tidningen en ideologisk justering och profilerar sig idag endast som socialistisk tidning. Idag säljs ca 30.000 exemplar i veckan och man når ut till ungefär 110.00 personer². Med tanke på omställningen från ett kommunistiskt system blir det

¹ "Wohnbevölkerung in der Deutschen Demokratischen Republik (DDR) von 1949 bis 1989 (in Millionen Einwohner)", Statista, <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/249217/umfrage/bevoelkerung-der-ddr/> Hämtad 2018-05-17

² "Über uns", Neues Deutschland, u.å. <https://www.neues-deutschland.de/kontakt/9> . Hämtad 2018-04-26

intressant att titta närmare på hur mer samtida skribenter förhåller sig till detta kommunistiska arvet som DDR har.

Det är ett av ämnena som denna uppsats vill undersöka. Förutom detta kommer fokus att ligga på hur *Neues Deutschland* har framställt Berlinmuren genom åren, från 1961 till 2009. Har det skett förändringar i synsättet kring muren och dess betydelse? Uttrycker skribenterna sig annorlunda före och efter återföreningen? Detta kommer att behandlas i uppsatsen. Bilden från västsidan av muren är lättare för oss västvärlden att förstå, förmodligen då de låg närmare våran egen uppfattning av situationen. Men hur var det egentligen i öst? För att besvara detta är av högsta relevans att titta närmare på östsidans perspektiv, för att kunna förstå hur man övertygade befolkningen, hur ändrade man sig vid murens fall och hur man förhåller sig till det kommunistiska arvet i samtiden. För att förstå en hel historia behöver båda sidornas versioner visas och utredas. Genom att titta närmare på detta går det att få en större förståelse för hur verkligheten i öst såg ut men det går även att ta med sig på vilket sätt media bygger på den kollektiva identiteten till sin egen situation. Detta gör att det blir relevant både att titta på historiskt sett och det kan sprida kunskap till hur nutiden ser ut.

1.2 Syfte & frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka den östtyska bilden av Berlinmuren, så som östtysk socialistisk media via partiorganet *Neues Deutschland* har framställt den. Dessutom syftar den även till att se hur denna bilden har förändrats över tid, under tidsperioden 1961-2009, när man gått från ett kommunistiskt samhälle till ett kapitalistiskt och demokratiskt. Uppsatsen strävar efter att belysa hur man förhåller sig till det egna kommunistiska arvet i tidningen *Neues Deutschland* utifrån de artiklar som har valts ut.

För att uppfylla ovan nämnda syften har två frågeställningar utformats. Dessa är följande:

- Hur förändrades rapporteringen och framställningen av Berlinmuren i tidningen *Neues Deutschland* under tidsperioden 1961-2009?
- Hur förhåller sig *Neues Deutschland* till det kommunistiska arvet i DDR utifrån de valda artiklarna?

För att uppnå en så stark validitet som möjligt är frågeställningarna noga utvalda för att belysa just det som jag upplever intressant på området. Detta är sedan sammankopplat med den teoretiska

referensramen som uppsatsen har och stärks ytterligare av valet av metod. De teoretiska begreppen återkommer sedan i diskussionen och slutsatserna för att få ett sammanhängande arbete.

1.3 Tidigare forskning

På området för minneshantering finns det en del forskning. Mycket av denna forskning rör sig runt centrala och östra Europa och deras hantering av traumatiska händelser. De två områdena som verkar fånga mest uppmärksamhet hos forskarna är minneshantering av andra världskriget och förintelsen, vilken står för en stor del av forskningen på området, och hantering av de förflutna i postkommunistiska stater, så som Polen, Ungern och Östtyskland. En av de som tagit upp temat mycket är författaren och professorn i europastudier Timothy Garton Ash. Han har publicerat 8 böcker som behandlar Europas nutidshistoria i Central- och Östeuropa. Boken *Samtidens historia-Rapporter från Europa vid 1900-talets slut* från år 2000³ ligger till grund för det andra begreppet, *Vergangenheitsbewältigung*, i denna uppsatsens teoretiska referensram.

En annan forskare på ämnet är Jan-Werner Müller som forskat på minnets betydelse och makt i Europa efter andra världskriget, vilket går att läsa i bland annat boken *Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past*⁴. Även professorn James Mark befattar sig med minneshantering i postkommunistiska stater och tittar på processen som man har genomgått i staterna när det gäller just att hantera kommunismens arv⁵. Som ett sidospår kan man även nämna Sofi Gerber som med sin uppsats ”Öst är Väst men Väst är bäst”⁶ talar om hur identitetsbyggnaden varit i Tyskland, framförallt i öst, efter murens fall. Hon pratar även om begreppet *ostalgi*, vilket är en sorts nostalgisk hållning till det forna DDR som finns kvar i de östra delarna av Tyskland och vilket man kan se drag av även i en av artiklarna som undersöks i denna uppsatsen.

1.4 Disposition

Uppsatsen består av sju olika kapitel. I det första introduceras uppsatsämnet och presenteras syftet och frågeställningarna. Här ingår även en disposition som förklarar uppsatsens struktur samt

³Timothy Garton Ash, *Samtidens historia-Rapporter från Europa vid 1900-talets slut* (2000)

⁴ Jan-Werner Müller (red), *Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002)

⁵ James Mark, *The unfinished revolution: making sense of the communist past in Central-Eastern Europe* (2010)

⁶ Sofi Gerber, ”Öst är Väst men Väst är bäst” (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2011)

tidigare forskning på området. I kapitel 2 följer de teoretiska utgångspunkterna som uppsatsen har och förklarar centrala begrepp som den senare analysen förhåller sig till. Därefter följer kapitel 3 vilket beskriver metoderna som har använts, i detta fall narrativ analys och retorikanalys, samt dess lämplighet för det använda materialet. Kapitlet beskriver även vilka ändringar som har genomförts av metoderna för att anpassa sig till materialet och syftet av analysen för att få en så effektiv analys som möjligt. I kapitel 4 skildras materialet och urvalet motiveras, både av tidningen och artikeltypen som använts i uppsatsen. I det femte kapitlet följer en historisk kontext, både av situationen i Tyskland samt hur man förhållit sig till det kommunistiska arvet. Detta för att ge en bakgrund till den efterföljande analysen som sker i kapitel 6, där materialet analyseras med hjälp av metoderna. Artiklarna som används i analysen kommer att läggas som bilagor för att åskådliggöra utgångstexten. Uppsatsen avslutas med en diskussion av analysen och redovisning av slutsatser i kapitel 7.

2. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel presenteras de två teoretiska utgångspunkterna som denna uppsats har. Avsnittet kommer dels behandla begreppet kollektiv identitet och hur media är en medkreatör av denna och dels det tyska begreppet Vergangenheitsbewältigung, dvs. minneshantering. Dessa två begrepp utgör en slags teoretisk referensram som kommer att ligga till grund för den senare analysen.

2.1 Kollektiv identitet

Identitet är ett begrepp som de allra flesta känner till men som fortfarande är svårt att ta på eller beskriva innebörden för någon annan. För att få en bättre uppfattning om begreppets betydelse kan man titta på de definitioner som finns. I Nationalencyklopedin kan man hitta minst två definitioner av begreppet;

1. identitet (senlatin *ide'ntitas* 'identitet', till *idem*), självbild, medvetenhet om sig själv som en unik individ⁷ och 2. identitet: i kultur- och socialantropologin: personers eller grupper egen identifikation som tillhörande en bestämd kultur, etnisk grupp eller nation. Man talar således om kulturell identitet, etnisk identitet eller nationell identitet⁸.

⁷ "Identitet", Nationalencyklopedin, u.å. Hämtad 2018-04-29

⁸ "Identitet (i antropologin)", Nationalencyklopedin, u.å. Hämtad 2018-04-29

Identitet kan alltså utifrån detta både vara en uppfattning om sin egen person samt handla om personers gruppidentitet. I detta arbetet kommer fokus att ligga på den senare definitionen då den återspeglar betydelsen som kollektiv identitet har. Den kollektiva identiteten är alltså en känsla av sammanhang till en grupp människor och att det finns likheter som förbinder människor inom gruppen⁹. De grupper människor ingår i kan bland annat baseras på ålder, yrkestillhörighet, klass och etnicitet.

För att förstå hur kollektiva identiteter uppstår och formas är det relevant att titta på hur identiteter överlag byggs. Arbetet utgår från ett konstruktivistiskt synsätt på identiteter och identitetsbyggnad. Konstruktivismen utgår från att identiteter är sociala konstruktioner som skapas och är meningsfulla i kontext, att de är mångfacetterade och komplexa samt att de är föränderliga, dvs. att de kan omprövas när omständigheterna eller situationen förändras¹⁰. På samma sätt skapas och förhåller sig även den kollektiva identiteten¹¹. Media är i mångt och mycket en av de största, om inte den största, skaparen av kollektiva identiteter, eller föreställda gemenskaper¹². Historiskt sett har medier haft en mycket stor roll inom uppbyggandet av nationella identiteter, vilka i sig är en typ av kollektiv identitet, särskilt genom statsägd tv och radio. Media är en plattform för samhällsinstitutioner att förmedla åsikter och värderingar om tex. vad det innebär att vara svensk eller vad det betyder att vara kvinna respektive man¹³. Eftersom media har en stor påverkan på vår uppfattning av världen och vilka vi är i förhållande till andra, är det intressant och nödvändigt att förhålla sig till detta, i och med att uppsatsen behandlar temat. Skapandet av identiteter är också viktigt att ha med i analysen för att se hur tidningen *Neues Deutschland* framställer Berlinmuren och genom denna framställning sprider värderingar till allmänheten. På grund av sin ställning i samhället och sin nära länk till det styrande partiet SED är det intressant att se hur man genom propagandan bygger upp en bild hur man vill att befolkningen ska vara samt hur man skulle förhålla sig till väst. Man hade alla medel för att kunna påverka den egna befolkningen och bygga på en ”ni” och ”dem” -känsla, även

⁹ Brubaker & Cooper, *Beyond "identity"* (2000) s. 7

¹⁰ Catarina Kinnvall, "Identitetsstudier-en översikt", ur *Identitetsstudier i praktiken*, (red) Bo Petersson & Alexa Robertson (Malmö: Liber AB, 2003) s. 11-14

¹¹ Sebastian Haunss, "Was in aller Welt ist 'kollektive Identität'?- Bemerkungen und Vorschläge zu Identität und kollektivem Handeln", *Gewerkschaftliche Monatshefte* 52 (2001), <http://library.fes.de/gmh/main/pdf-files/gmh/2001/2001-05-a-258.pdf>. Hämtad 2018-06-03

¹² Ett koncept skapat av Benedict Anderson ur boken *Imagined communities*, 1983.

¹³ Gripsrud, *Mediekultur-mediesamhälle* s. 21

kallad för othering¹⁴. Med hjälp av en sådan referensram går det att lättare förstå narrativ och hur de är utformade för att ge bästa effekt, vilket är centralt för arbetet.

2.2 Vergangeneheitsbewältigung

”Those who cannot remember the past are condemned to repeat it.”¹⁵

Det finns händelser i varje människas förflutna som vi inte vill minnas; saker vi gjort eller sagt, saker som har hänt oss, misstag vi har begått, ja egentligen vad som helst. Dock är det ju så att vi lär oss av våra och andras misstag. Det finns också händelser i en nations historia som denna helst vill glömma. Hur hanterar man dessa händelser i en nation och hur väljer vi att minnas dem i samtiden?

Det här det tyska begreppet *Vergangeneheitsbewältigung* kommer in i bilden. Begreppet kan översättas till ”bearbetning av det förflutna”¹⁶ eller i en mer öppen svensk översättning ”minneshantering”. Anledningen till att begreppet används i sin tyska form är för att det är ett fenomen som tyskarna har fått ta sig igenom i minst två omgångar på grund av nazismen och senare även kommunismen, vilket kommer att tas upp mer utförligt i kapitel 5. Minneshantering är viktigt för nationer och säger en del om hur dessa förhåller sig till det förflutna som nationen har. Speciellt talas det om minneshantering i länder vilka har genomgått en stor förändring, ofta i samband med att nationen övergått från diktatur till demokrati. Tyskland har på detta område kan ses som en ledstjärna för andra stater vilket gör att det tyska agerandet blir mycket relevant och intressant att titta närmare på.

Jag väljer här att luta mig mot Timothy Garton Ash som menar att det finns fyra frågor som är grundläggande när man pratar om minneshantering¹⁷:

- **Om?**- Denna fråga behandlar nationens intresse att minnas det som skett eller om man väljer att glömma de negativa aspekterna som finns i det förflutna.

¹⁴ John A Powell, ”Us vs them: the sinister techniques of ’Othering’- and how to avoid them”, *The Guardian*, 2017-11-8. <https://www.theguardian.com/inequality/2017/nov/08/us-vs-them-the-sinister-techniques-of-othering-and-how-to-avoid-them> . Hämtad 2018-06-04

¹⁵ George Santayana, *The New Dictionary of Cultural Literacy, Third Edition*. Houghton Mifflin Company, 2005. <http://www.dictionary.com/browse/those-who-cannot-remember-the-past-are-condemned-to-repeat-it> . Hämtad: 2018-05-13

¹⁶ Ash, *Samtidens historia-Rapporter från Europa vid 1900-talets slut*, s. 279

¹⁷ Ash, *Samtidens historia-Rapporter från Europa vid 1900-talets slut*, s. 280-297

- **När?**- Vid vilken tidpunkt går det att börja bearbeta det förflutna? Kanske går det inte att göra det direkt efter att händelserna inträffat. Detta eftersom människor fortfarande är engagerade känslomässigt och inte har den distansen som behövs för att lösa situationen på ett så bra sätt som möjligt. Dock ligger frågan i hur länge man bör vänta, 10, 20 eller till och med 30 år?
- **Vem?**- Här gäller det först och främst om vem som har rätten att förlåta det som inträffat och vilka som har rätt att minnas. Denna fråga innefattar också diskussionen om vem som har rätten att döma det inträffade. Poeten Zbigniew Herbert skrev följande om situationen:

”Förlåt inte, ty det är inte i vår makt att förlåta.

I deras namn som sveks i gryningen

Bara offren har rätt att förlåta.”¹⁸

- **Hur?**- Detta är den frågan som blir den mest gripbara av dem fyra. Här kommer konkreta lösningar på hur man väljer att minnas det som skett. Det finns ett stort antal av möjliga utvägar för att lösa ett sådant problem, bland dem finns: rättegångar, utrensningar och historielektioner. Hur man väljer att hantera det förflutna säger en del om nationens situation och hur man förhåller sig till den förändring nationen genomgått.

Begreppet Vergangenheitsbewältigung som teoretisk utgångspunkt är viktigt för uppsatsen då dess syfte och frågeställning är att ta reda på hur *Neues Deutschland* förhåller sig till det kommunistiska arvet som de själva har och som funnits i DDR. Det ska tilläggas att minneshantering sett olika ut i DDR under årens lopp på grund av den propagandaspridning som funnits i landet fram till murens fall 1989 och att det i detta fallet begreppet ämnas till att användas på de årtalen som ligger efter murens fall, dvs. 1999 och 2009. De fyra ovanstående frågorna tillsammans med vilka metoder *Neues Deutschland* använder för att bygga upp den kollektiva identiteten i Östtyskland kommer att vara utgångspunkter i att besvara frågeställningarna som uppsatsen har.

3. Metoder

Det finns en uppsjö av metoder som kan användas för att analysera texter och annat material. Denna uppsatsen har en huvudsaklig hermeneutisk inriktning. Med detta menas att den tittar på de mindre beståndsdelarna för att försöka förstå och tolka helheten¹⁹. Mer specifikt används sedan narrativ analys som dominerande metod och kompletteras med retorikanalys. Detta för att få en överskådlig

¹⁸ Ur Ash, *Samtidens historia-Rapporter från Europa vid 1900-talets slut*. s. 286

¹⁹ Stellan Dahlgren & Anders Florén, *Fråga det förflutna*. (Lund: Studentlitteratur, 1996) s. 192-194

analys av framställningen men samtidigt kunna finna avgörande detaljer i dess uttrycksform. Båda dessa metoder presenteras nedan i detta kapitel. Förutom detta finns det ett komparativt drag i uppsatsen då narrativen från de olika årtalen jämförs med varandra. På grund av den hermeneutiska inriktningen har uppsatsen ett tolkande perspektiv, vilket gör att den blir svårare att upprepa och få samma resultat som en positivistisk undersökning. Dock finns det ett noga anpassat analysverktyg, vilket presenteras nedan, och materialet för analysen är bifogat som ger så bra förutsättningar som möjligt för att skapa reliabilitet i uppsatsen.

3.1 Narrativ analys

Berättelser har funnits ända sedan tidernas begynnelse, sedan människor har pratat med varandra²⁰. Berättelserna fyller flera funktioner i vår kommunikation; den säger något om berättaren själv, den har ett budskap, den säger något om mottagaren samt även om det samhället den förekommer i. Förutom detta kan berättelser vara en del i att skapa sammanhang och en samhörighet mellan individer samt mellan individer och samhället.

Den narrativa analysens fokus är att titta på berättelser för se hur de är uppbyggda och vad de kan säga om individen eller institutionen som berättar den. Narrativ analys innefattar en rad olika teoretiska traditioner; rysk formalism, tysk hermeneutik, amerikansk nykritik och komparativ lingvistik²¹. Därför finns det inte en enda form av narrativ analys utan begreppet bör ses som ett paraplybegrepp för en rad olika modeller. Den relativt fria formen av narrativ analys kan göra att den känns väldigt otydlig och svår att greppa. Dock ger detta ett utrymme för forskaren eller användaren av metoden att utforma den efter det materialet som denne har som underlag. Metoden kan alltså anpassas efter det material man har och vad som undersöks i frågeställningen.

I denna uppsats kommer en anpassad version av William Labovs modell²² för narrativ analys användas. Narrativen kommer att analyseras med hjälp av 5 punkter:

1. **Abstrakt:** En sammanfattning av narrativen.
2. **Orientering:** Här beskrivs faktorer som är viktiga för att förstå berättelsen. Faktorerna infattar tiden, platsen och vilka personer som förekommer i berättelsen. Personer i detta fall

²⁰ Anna Johansson, *Narrativ teori och metod*. (Lund: Studentlitteratur, 2005) s. 15

²¹ Barbara Czarniawska. *Narratives in Social Science Research* (2005) 12-14

²² Bergström & Boréus, *Textens mening och makt* (2005) s. 229-230

innefattar inte bara faktiska personer utan även stereotyper, företag, nationer etc. Det är mer lämpligt att kalla dessa för aktörer än personer.

3. **Komplicerande handling:** Vad är det som händer? Under punkten kommer händelserna som driver narrativen framåt att analyseras samt hur de är uppbyggda.
4. **Upplösning-** Hur slutade det hela? I upplösningen kommer narrativens avslutning att analyseras.
5. **Reflektion-** Denna punkten kombinerar punkterna *coda* och *utvärdering* från Labovs utgångsmodell. Punkten kommer att innefatta hur skribenterna av artiklarna förhålla sig till det som den komplicerande handlingen beskriver samt hur skribenterna reflekterar tillbaka till nutid, alltså vilka lärdomar som det tar med sig från det inträffade. Anledningen att de två ursprungliga punkterna har kombinerats är för att de i många fall är svåra att skilja på och även tar upp liknande teman och frågor. Därför har dessa lagts ihop till en punkt vilken kallas för reflektion.

3.2 Retorikanalys

Som ett komplement till den narrativa analysen kommer retorikanalys att användas. Retorikanalys har tidigare riktat sig till att analysera tal men används idag i lika stor utsträckning som textanalytiskt verktyg. Metoden lägger fokus på hur man med text och tal kan påverka övertyga mottagaren. Det generella syftet med retorikanalys är att undersöka och kartlägga vilka funktioner kommunikativa handlingar har²³, dvs. samtal, tidningsartiklar, böcker mm. De aspekter som retoriken tar upp är: vem säger vad till vem, varför, när, var, hur och med vilket resultat. Metoden tar upp liknande aspekter som den narrativa analysmetoden men är mer detaljorienterad. Detta gör att den kan fånga upp mindre beståndsdelar som går förlorade i den mer generella narrativa analysen.

Metoden i denna uppsatsen kommer att utgå från det man kallar den retoriska processen vilken innehåller delarna: *intellectio, inventio, dispositio, elocutio, memoria och actio/pronuntiatio*²⁴. Dock används inte alla dessa delar eftersom de är anpassade till en muntlig framställning, vilket denna uppsatsens material inte omfattar. Punkterna i den retoriska processen kombineras sedan med

²³ Bo Renberg, *Retorikanalys-En introduktion* (Lund: Studentlitteratur, 2007) s. 14

²⁴ Janne Lindqvist Grinde, *Klassisk retorik i vår tid*, (Lund: Studentlitteratur, 2008)

Karlbergs och Mrals²⁵ modell för hur en retorikanalys bör genomföras. Denna kombination ger följande utgångspunkter för analysverktyget:

- **Argumentationsmedel:** Hur gör man för att fånga läsaren på sin sida och övertyga denna. Hur etablerar skribenten sin trovärdighet (etos)? Spelar den på känslor (patos) eller talar den till förnuftet (logos)? Här kommer också samspelet mellan etos, patos och logos och dess effekt att analyseras.
- **Språk & stil (elocutio):** Här diskuteras textens språkliga aspekter. Stilnivån, stilfigurer, klarhet i språket samt medvetenheten i texten kommer att granskas. Även nyckelbegrepp för texten och huruvida språket har en positiv eller negativ framtoning kommer att analyseras under denna punkten.

4. Material

I detta avsnittet presenteras varför just detta materialet har valts ut för att ligga till grund för analys. Här motiveras inte bara valet av tidning utan också hur urvalet av artiklar har gått tillväga samt vilken artikeltyp som använts.

4.1 Val av tidning

För att analysera den östtyska medians framställning av Berlinmuren har dagstidningen *Neues Deutschland* valts ut. Tidningen grundades efter andra världskriget, 1946, som centralorgan för SED, Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (Tysklands socialistiska enhetspartiet), som nyligen hade bildats genom sammanslagningen av det kommunistiska och socialdemokratiska partiet. 1989 såldes 1,1 miljoner exemplar av tidningen och den nådde de flesta medborgarna i DDR. Efter murens fall 1989 och återföreningen 1990 genomgick tidningen en transformering och profilerar sig sedan dess som socialistisk tidning. Den når idag ut till ca 110.000 personer och säljer ca 30.000 exemplar i veckan²⁶.

Anledningarna till att just denna tidning har valts är tre stycken. För det första så var tidningen centralorgan för det styrande partiet, vilket gör den väldigt relevant med tanke på den propaganda man från statens sida ville förmedla till folket. Trots att den inte är den största tidningen under

²⁵ Karlberg & Mral, *Heder och påverkan-Att analysera modern retorik* (1998)

²⁶ "Über uns", Neues Deutschland, u.å. <https://www.neues-deutschland.de/kontakt/9> . Hämtad 2018-04-26

DDR:s tid, *Junge Welt* hade något fler sålda exemplar, är det den mest relevanta av just den ovan nämnda anledningen. *Junge Welt* stod förvisso också under staten men var centralorgan för den kommunistiska ungdomsorganisationen FDJ (Freie Deutsche Jugend)²⁷. Trots att även *Junge Welt* är relevant för uppsatsens syfte så har *Neues Deutschland* valts ut för att det just var partiorgan för det styrande partiet. För det andra så förfogar *Neues Deutschland* över ett mycket omfattande arkiv som sträcker sig ända tillbaka till begynnelsen av tidningens historia. Tidningen är den enda av de östtyska tidningarna som var stora under den valda tidsramen som besitter ett så komplett arkiv. Den tredje anledningen är att tidningen fortfarande existerar idag, vilket gör det möjligt att även titta på de senare årtalen så som 1999 samt 2009. Det är en av de få tidningarna som har överlevt övergången från DDR till ett enat Tyskland. Kombinationen av att det finns ett bra arkiv samt att tidningen fortfarande finns idag gör det möjligt för denna studien att kunna analysera ett relativt långt tidspann, 1961-2009.

4.2 Val av artiklar

Valet av artiklar begränsar sig till årtalen 1961, 1971, 1981, 1989, 1999 samt 2009 eftersom de markerar viktiga tidpunkter i Berlinmurens historia. Åren 1961 och 1989 har valts ut då de är start- respektive slutpunkten för muren, 1999 och 2009 markerar 10- respektive 20-års jubileum för murens fall och 1971 och 1981 för att ge fler viktiga tidpunkter i DDR:s historia, 10 respektive 20 års jubileet för resningen av muren.

Urvalet har sedan skett genom sökningar i *Neues Deutschlands* arkiv där följande söktermer har använts: Berliner Mauer, Berlinmauer, Berlin + Mauer samt Mauer. Träffarna har begränsats till de ovan nämnda årtalen. Utifrån träfflistan har sedan artiklar valts som innehåller en framställning av muren, på ett eller annat sätt. Sökningen riktar sig i första hand till artikeltypen ledare, då de har en mer opinionsbildande framtoning och bättre illustrerar vad man från medias och statens håll ville att gemene man skulle tycka. Dessutom tenderar denna typen av artikel att bygga en historia eller en berättelse för att föra fram åsikter, vilket i sin tur gör det lättare att analysera genom narrativ analys. Det skall dock sägas att inte alla artiklar som kommer att analyseras i detta arbete är ledare utan även nyhetsrapportering. Detta är för att det på just detta givna årtalet inte funnits någon ledare men för att ge en kontinuitet och inte få för långa tidshopp har även andra typer av artiklar använts. Dock är det så att även dessa artiklar innehåller någon eller några av de redan nämnda söktermerna. Även

²⁷ "Über diese Zeitung", Junges Deutschland, u.å. https://www.jungewelt.de/ueber_uns/diese_zeitung.php. Hämtad: 2018-06-03

artiklar som inte är ledare är mycket intressanta för analysen, då de också förmedlar en historia genom språket, uppbyggnaden och vad man väljer för argumentationsmedel. Narrativ är i dessa artiklar ser lite annorlunda ut men behöver inte nödvändigtvis vara svårare att urskilja. Med tanke på *Neues Deutschlands* ställning i samhället påverkade alla former av artiklar, i viss mån iallafall, befolkningen eftersom det var den mest betydelsefulla tidningen i Östtyskland.

Från varje årtal väljs endast en artikel ut, detta på grund av att analysmaterialet inte ska vara för omfattande för uppsatsens omfång. Genom att titta på en artikel från varje årtal kan man få en tydlig indikation på hur attityderna i samhället såg ut, mycket på grund av att det var tidningen med mest makt i landet. Dock är det fortfarande relevant att titta på dessa urplock och jämföra med varandra, särskilt med tanke på vilken stor roll medier hade i att statens propagandaspridning. Artiklarna läses på originalspråk, dvs. tyska, men kommer att redovisas på svenska. De artiklar som använts kommer att bifogas i bilagorna. Därmed kommer exakt det materialet som har använts i uppsatsen att vara tillgängligt att referera till för läsaren, vilket ökar möjligheten för att undersökningen kan upprepas.

5. Historisk kontext

Tysklands moderna historia under 1900-talet är långt ifrån oproblematisk med en del händelser som helst hade gömts undan i någon låda på vinden och aldrig mer tagits fram. Dock så har dessa händelser inträffat och är en del av nationens förflutna. I detta kapitel kommer Tysklands historia från slutet av andra världskriget fram till återföreningen, dvs. 1900-talets andra hälft, att översiktligt redogöras. Detta görs för att ge en kontext och en förståelse till situationen som artiklarna i den senare analysen är skapade i. Dessutom ges en bild av hur man gått tillväga i Tyskland för att sätta igång minneshanteringsprocessen och vilka effekter det har fått.

5.1 Tysklands historia 1945-1990

Efter andra världskrigets slut 1945 låg Tyskland i spillror. Man hade kapitulerat mot sin egen vilja och såg nu de fyra segermakterna USA, Frankrike, Storbritannien och Sovjetunionen dela upp landet mellan sig. Även huvudstaden Berlin delades upp i fyra sektorer bland segermakterna. Till en början hade man kommit överens om en gemensam politik men snart utkristalliserade sig den egna

statens intresse, inte minst från Sovjetunionens sida²⁸. Under åren 1948 och 1949 blockerade Sovjet åtkomsten för transporter till Berlins västsida där de andra tre segermakternas sektorer låg. Lösningen på Berlinblockaden blev att västmakterna flög med flygplan över Västberlin och släppte ner förnödenheter²⁹. Följden av denna blockad blev att de västliga ockupationsmakterna gick ihop och bildade Västtyskland, Bundesrepublik Deutschland (BRD), och snart följde även grundandet av Östtyskland, Deutsche Demokratische Republik (DDR), från Sovjetunionens håll. På grund av sin nära relation till Sovjetunionen och dess kommunistiska system infördes planekonomi i landet. I DDR växte dock missnöjet mot av försörjningen av befolkningen och den uteblivna demokratiseringen och fram till 1961 hade runt 3 miljoner östtyskar lämnat DDR i protest³⁰. För att lösa problemet med flyktingströmmen byggdes en mur rätt igenom Berlin som delade den sovjetiska ockupationszonen från de tre västmakternas. Den var hårt bevakad av vakter och innefattade dubbla murar med en sprängzon däremellan. Det blev nu i princip omöjligt att ta sig från öst till väst för östtyskarna³¹.

Trots att DDR (Deutsche Demokratische Republik) i sin nationsbeteckning hade demokrati var det långt ifrån en demokratisk stat. I formell mening var man en flerpartistat men i grund och botten styrdes politiken av det socialistiska enhetspartiet SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands), vilket var ett kommunistiskt parti med en marxistisk-leninistisk inriktning. Även en stor dos av propaganda fanns i DDR och partiapparaten styrde egentligen all information som nådde ut till allmänheten. Man utnyttjade samhällsinstitutioner som skolor och massmedier för att stärka den egna politiska makten. För att ytterligare öka kontrollen över befolkningen infördes ministeriet för stats säkerhet, även kallat Stasi, som spionerade på sina medborgare för att kunna kontrollera dem³². På grund av Stasis stora inflytande i medborgarnas medvetande och över samhället anses Östtyskland vara en av de mest hårdföra kommunistiska diktaturerna i Europa.

I maj år 1989 kom vändningen. Ungern hade öppnat gränserna mot Österrike vilket gjorde att östtyskar kunde fly därifrån till Västtyskland, en möjlighet som ca 50.000 östtyskar utnyttjade.

²⁸ Inez Müller, "Von der Reichsgründung 1871 bis heute" i *Länderkunde-Deutschland, Österreich, Schweiz und Liechtenstein im Querschnitt* (2010) s. 32-33

²⁹ "Efterkrigstiden," Nationalencyklopedin, Hämtad 2018-04-27

³⁰ Müller, "Von der Reichsgründung 1871 bis heute", s. 36

³¹ "Berlinmuren," Nationalencyklopedin, u.å. Hämtad 2018-04-27

³² "Östtyskland," Nationalencyklopedin, u.å. Hämtad 2018-04-27

Dessutom började den egna befolkningen under hösten 1989 att demonstrera mot de rådande förhållandena i landet. Även tidigare hade det funnits dissidentgrupper i mindre utsträckning i närheten av kyrkorna, men det var nu som motståndet tog fart. Varje måndag samlades demonstranterna för att först demonstrera för ett reformerat system men sedan för en återförening med Västtyskland. I Leipzig började det med 70.000 demonstranter, fortsatte sedan till ett antal på 300.000 i Leipzig och Dresden och slutade med ca 1 miljon i Berlin. Så småningom blev trycket från den egna befolkningen så stort att generalsekreteraren för kommunistpartiet i DDR Egon Krenz öppnade muren den 9 november 1989 och muren hade därmed förlorat sin verkan³³. År 1990 fullbordades återföreningen och befolkningen i det forna Östtyskland hade nu stora utmaningar framför sig, inte minst att ställa över från ett kommunistiskt till ett kapitalistiskt system med parlamentarisk demokrati. Dessutom fanns det i Tyskland generellt stora utmaningar i att sammanfoga de under 40 år delade staterna ihop till någorlunda homogen nationell identitet.

5.2 Minneshantering i forna DDR

På grund av det moraliskt problematiska förflutna som finns i Tyskland har nationen haft mycket att bearbeta, både i fråga om nazismen och kommunismen. Då uppsatsen rör det kommunistiska förflutna i forna DDR kommer det också att vara fokuspunkt när minneshantering i Tyskland beskrivs. Hur har man då gått tillväga för att behandla sitt kommunistiska förflutna?

För att svara på denna frågan kan man återkoppla till de tre kategorier av minneshantering som nämns under **hur?** i kapitel 2.2 Vergangenheitsbewältigung. Dessa tre kategorier var rättegångar, utrensningar och historiektioner. Tyskland har till största del tillämpat alla tre metoderna. Rättegångsmetoden tillämpade man då man systematiskt åtalade och dömde gränsvakter för att de skjutit människor som försökt att fly över gränsen till Västtyskland. Även den högt uppsatte och sista kommunistiska ledaren Egon Krenz dömdes som delaktig för denna typ av ”skjuta för att döda”-politik vid gränsen. Även en rad andra högt uppsatta inom kommunismen dömdes samtidigt men utfallet har varit av blandad karaktär³⁴.

Utrensningmetoden har inte varit särskilt omfattande i Tyskland. Det enda som kan härröras till denna kategorin är att arbetsgivare kan få den enskildes stasiakt och kan granska denna och ta ett

³³ Müller, ”Von der Reichsgründung 1871 bis heute”, s. 38-39

³⁴ Ash, *Samtidens historia. Rapporter från Europa vid 1900-talets slut.* s. 288

enskilt beslut i varje fall³⁵. Även om dessa besluten i många fall gick igenom trots negativa omdömen var den ändå många som detta blev en personlig tragedi då ryktet förstördes och det blev svårare att finna ett jobb som kunde försörja deras behov. Det är just dessa stasiarkiv som utgör en av den största problematiken i Östtysklands förflutna. Stasiarkivet är så nära man har kommit ”drömmen om fullständig inspelning och registrering” och sträcker sig över flera samhällsinstitutioner; så som skolan, organisationer och arbetsplatser³⁶. För hur förhåller man sig till 40 år av spionage på sin egen befolkning och vad gör man med detta arkivet?

Det är här den sista metoden, historielektioner, kommer in i bilden. I och med att den östtyska staten slutade att existera från den 3 oktober 1990 har i princip alla arkiv från DDR-tiden öppnats upp. Detta utgör idag en stor tillgång i studiet av DDRs kommunistiska förflutna. Dessutom har allmänheten möjligheten att genom Gauckmyndigheten få ut sin egen akt ur den hemliga polisens register. Förutom detta har skolväsendet tagit upp detta i utbildningsplanen och idag lär sig skolungdomar i mycket större utsträckning om det kommunistiska förflutna³⁷. Viktigt att betona är att Tyskland varit så snabbt med att försöka göra upp och bearbeta sitt kommunistiska förflutna är för att man tidigare behövt göra det med sitt nazistiska förflutna. Genom tidigare erfarenheter med bearbetning av nazismen kunde man bättre och med mer förståelse hantera kommunismens arv.

6. Undersökning & Resultat

I följande avsnitt kommer de utvalda artiklarna från tidningen *Neues Deutschland* att analyseras. Detta sker genom narrativ- och retorikanalys, vilka har presenterats i kapitel 3. Varje analys går igenom analysprocessen där sju aspekter undersöks, fem som handlar om narrativen och två som tillhör retorikanalysen. Detta ger utgångspunkter vilka sedan kan jämföras i diskussionen i kapitel 7.

6.1 År 1961

Artikeln som ligger till grund för analysen under detta året publicerades 21 november år 1961. På originalspråk lyder artikelns titel ”Unüberwindliche Mauer des Friedens” vilket översatt betyder den oövervinneliga fredsmuren. Artikeln i sin helhet på originalspråk återfinns i *bilaga 1*.

³⁵ Ash, *Samtidens historia. Rapporter från Europa vid 1900-talets slut*. s. 290

³⁶ Richard S. Esbnehade, *Remembering to forget: Memory, History, National Identity in Postwar East-Central Europe*. (Vinter 1995) s. 81

³⁷ Ash, *Samtidens historia. Rapporter från Europa vid 1900-talets slut*. s. 295

- **Sammanfattning:** Narrativen bygger på att man anser att Västberlin ska bli en ”fri” stad från Västtyskland så att det slipper vara en krigshärd och att det inte är hållbart med en västtysk stad mitt i Östtyskland. Dessutom anser man sig själv vara de enda som kan upprätthålla denna frihet som Berlin skulle få.
- **Orientering:** Handlingen utspelar sig till största del i Västberlin och handlar också om förhållandet mellan Västberlin, Västtyskland och Östtyskland. Tiden som skildras i framställningen fokuserar på årtalet 1961 och framfört allt på händelser under månaden november det året. Dessutom floreras en hel del personer eller aktörer i detta narrativ. Det förekommer vad man i artikeln kallar för ”ultras” (radikala) från Bonn med vilka man menar regeringen i Västtyskland. Denna beteckningen på BRDs regering förekommer som nedlåtande kommentar i DDR under denna tiden och visar på ett spänt förhållande mellan staterna. Andra personer som dyker upp i narrativen är generalen Lucius Clay som var militärguvernör i den amerikanska ockupationszonen, Västtysklands utrikesminister Gerhard Schröder och borgmästaren Willy Brandt, vilka alla porträtteras på ett negativt sätt och målas upp att vara lömska och opålitliga. Exempel på detta visar detta citatet:

Vi har inte missat varför Bonns utrikesminister Schröder i slutet av förra veckan illegalt besökte Västberlin. Han beordrade sin CDU-kumpan frontstadschef Amrehn att öka ’antastningen’ av muren- som det så fint heter på militärtyska [...] skulle man misslyckas skulle man skylla fiaskot på den just nu förkylda borgmästaren Brandt och hans SPD senatorer, hade de båda gentlemännen kommit överens om.

De sista två aktörerna som finns i narrativen är två stereotyper: den stackars västberlinaren som hamnat i kläm och det starka DDR som besitter all förmåga som behövs för att hjälpa Västberlin.

- **Komplicerande handling:** Handlingen utgår från de åtgärder som Östtyskland vidtagit för att skydda sina gränser under den 19-21 november 1961. Vad som har föranlett denna skärpning av säkerheten är ett par händelser som man menar att man inte har gått den Östtyskland förbi. Den första är att ”ultras” från Bonn, som man kallar dem, som provocerar från Västberlins håll och militäriskt äventyrar dess säkerhet. Den andra är att general Lucius Clay uttalat sig om att de skulle ha gått våldsamt fram mot muren. Detta betyder alltså att de med våld ska gå in på Östtysklands territorium och anfälla. En tredje händelse är att BRDs utrikesminister Gerhard Schröder illegalt ska ha besökt Västberlin och tillsammans med sin CDU(kristdemokratiska partiet)-kumpan ska ha sagt att man skulle hålla ordentlig koll på muren. Vidare handlar historien

om att det är Västtyskland sprider lögnen om att Östtyskland skulle vilja erövra Västberlin och att Östtysklands åtgärder visar på att det är en löjligt agerande från Västtyskland.

Våra åtgärder visar nämligen hur dumma och ogrundade lögnerna från Bonn och Schöneberg är om att DDR skulle vilja erövra Västberlin, först infiltrera, sen rulla ihop och slutligen stoppa i fickan. (...) För att uttrycka sig tydligt: Vi behöver inte Västberlin för att föra socialismen till seger hos oss.

- **Upplösning:** På grund av att Västtyskland hanterat hela situationen fel så ska öst styra upp det hela. Man argumenterar för att Västberlin ska bli en demilitariserad och fri stad och att det endast är Östtyskland som kan upprätthålla detta eftersom man genom den marxistiska världsåskådningen står för fredlig samexistens mellan Västberlin och DDR. Östtyskland är de som kan garantera friheten eftersom staden ligger omringad av DDR.
- **Reflektion:** I artikeln reflekterar man över det som hänt på två ställen. Den första meningen säger ungefär att nödvändigheten av åtgärder som öst har vidtagit blivit allt tydligare under den sista tiden. Den andra lyder: *"I grund och botten bevisar detta bara hur rätt vi har agerat"*. Båda dessa meningar har man en positiv inställning till de åtgärder man vidtagit och står fast vid dessa.
- **Argumentationsmedel:** Artikelförfattaren etablerar sitt etos, sin trovärdighet, genom den underminering av väst som fortlöpande sker i artikeln. Genom att peka ut Västtysklands fel stärker man samtidigt synen på det egna förhållningssättet och den egna staten. Det är också detta som kan anses som logos, alltså att det talar till det östtyska förnuftet att framställa väst som bov och att de därför inte bör förvalta Västberlin. I övrigt är det annars spelet med känslorna, patos, som dominerar argumentationen. Artikeln trycker på att man inte har sett förbi de misstag som väst har begått, att det är omänskligt att föra den politik i fråga om Västberlin som de gör och att det bara är mänskligt att försvara freden till varje pris från Östtysklands håll.
- **Språk och stil:** Det återfinns tre olika anaforer, upprepningar, i artikeln. Den första är "vi har inte sett förbi" och inleder tre stycken där västs fel presenteras. Denna typen av stilfigur skapar en struktur till argumentationen som blir tydlig för läsaren, vilket gör att argumentationen fastnar hos läsaren. I de andra två fallen där anaforer används i texten är det i första hand för att väcka känslor. De trycker på vad som är "omänskligt", "mänskligt" och visar även motsatsförhållandena mellan dessa. Det förstärker även argumentationen, alltså att väst har ett "omänskligt" beteenden medan öst har ett "mänskligt". Placeringen av dessa två anaforer, i slutet, gör att de också blir effektiva då det är det sista som läsaren tar till sig och förmodligen också kommer ihåg från artikeln. Förutom anaforerna använder artikeln ett väldigt positivt språk kring muren och man kallar den för "antifascistisk skyddsmur" vilket påvisar tidningens och skribentens förhållningssätt till

partitillhörigheten. Med ett sådant språk för skribenten vidare den officiella propagandan från det styrande partiet SED.

6.2 År 1971

Året 1971 representeras av artikeln ”Viele waren schon vor 10 Jahren dabei”, vilket översatt betyder ”många var med redan för 10 år sedan”. Artikeln gavs ut den 14 augusti 1971 och ligger som *bilaga 2* i arbetet. Denna artikel är en ledare som sammanbinder en nutida händelse med historia.

- **Sammanfattning:** Historien handlar om att man vill hylla de som varit med och kämpat för ett socialistiskt samhälle, som har stått upp för DDR och skyddat nationen. Hyllningen sker genom en parad och man vill visa att arbetarklassen kan skydda och försvara landet.
- **Orientering:** Plasterna som förekommer i narrativen är gränsen mellan Öst- och Västtyskland, Bonn men i allra största omfattning Berlin. Tiden som speglas sträcker sig från 1953 och framåt till den tidpunkt då artikeln är skriven, och gör även nerslag i årtalen 1961 och 1962. Personerna eller aktörerna som skildras är dels arbetarklassen och kamraterna i kampgrupperna vilka mer eller mindre beskrivs som hjältar, och dels är det en amerikansk fackföreningstjänsteman och en indisk reporter som är med för att representera den övriga världen och dess åsikter om DDR.
- **Komplicerande handling:** En amerikansk fackföreningstjänsteman på besök i DDR från Chicago uttalar sig om att man aldrig i ett kapitalistiskt samhälle kan beväpna befolkningen. Artikeln argumenterar att här besitter inte bara arbetarklassen företag utan också vapen att försvara dem. Många av de som marscherar i den hyllningsparad som går genom Berlin var med och startade arbetarförbund 1953 och senare även kämpade för att säkra DDRs gränser mot klassfienden under augusti 1961. Alla dessa människor är delaktiga i ett historiskt ögonblick. Även kampgrupperna säkrade världsfreden i klasskampens epicentrum och går så med också in i historien. Året 1962 inser också Västtyskland att man har misslyckats och även i övriga världen, här representerat av den indiska tidningen ”Blitz”, inser man att muren veklingen hjälpt världsfreden genom att stoppa den tyska neofascismen från väst. Kämparna hälsas hjärtligt välkomna i Berlin för en parad.
- **Upplösning:** På grund av allt det som arbetarklassen kämpat för förtjänar de, tio år efter säkrandet av gränsen, en hyllningsparad som äger rum i Berlin. Här får de stöd och jubel från folket. De har alla ett gemensamt mål: freden och socialismen ska skyddas, menar artikeln.
- **Reflektion:** I artikeln förekommer inte någon större form av reflektion över det som inträffat utan man lägger istället fokus på att hylla de som stridit för Östtysklands sak och värderingar. Det som

möjligtvis kan ses som en form av reflektion är att man refererar till det männen som gjort en insats som att de inte visste vilken viktig betydelse det skulle få för historien och Östtyskland.

- **Argumentationsmedel:** Känslorna är en stor del i argumentationen som förs i texten. Artikeln väcker patos genom att hela tiden betona kampen, styrkan och den avgörande betydelsen för historien som de som stred för freden och DDR hade. Den hyllar dessa personer väldigt mycket och de framställs som hjältar som kan upprätthålla världsfreden: ”*De säkrade freden i brännpunkten för den världsomspännande klasskampen. Inte bara fosterlandets fred utan också Europas fred*”. Den enda form av väckande av förnuftet i texten är att det är logiskt att man ska hylla dem som stridit och beskyddat det egna från onda krafter. Annars återfinns inga andra typer av logosargument i artikeln. Etos etableras genom att man till synes tar med utomstående åsikter, i detta fall amerikanska och indiska, för att ge sken av en mångsidighet i artikeln.
- **Språk och stil:** Pompöst och stolt är de ord som bäst beskriver den hyllande skildringen av den östtyske arbetarklasskämpen i artikeln. Skribenten målar upp arbetarklassen som mycket stark och med kompetens att försvara landet och bygger en slags idealbild som man vill att resten av folket ska följa. Annars använder man en del dramatiska uttryck som klassfiende, klasskamp och neofascism. Språket kring muren är också väldigt positiv och man menar att muren har hjälpt världsfreden genom att den stoppade ingripandet av neofascismen att komma över till öst.

6.3 År 1981

”Imperialistische Politik des Krieges war gescheitert” heter den artikeln som representerar året 1981. Översatt betyder titeln ”den imperialistiska krigspolitiken hade misslyckats” och artikeln publicerades den 13 augusti 1981. Artikeln är inte riktigt en ledare utan mer en tillbakablick på de som skett under 60-talet. Den är dock relevant då den tar upp muren och förhåller sig till det som hänt. Ursprungsartikeln hittas under *bilaga 3*.

- **Sammanfattning:** Efter många år av provokation gentemot Östtyskland har Västtyskland insett att deras plan och politik som skulle hålla ihop Tyskland på ett fredligt sätt har misslyckats.
- **Orientering:** Narrativen utspelar sig till största del under 1961 eftersom det är en tillbakablick och reflektion över vad som hänt under denna tiden. Dock finns det även markörer som refererar till 1964 samt 1981. Platsen där narrativen utspelar sig är Västtyskland men ingen mer specifik plats, dock förekommer staden Paris vilken egentligen inte har något att göra med narrativen. Artikeln innehåller ett par aktörer, däribland västtyska politiker och DDR. De västtyska politikerna beskrivs väldigt negativt och refereras till som ”mästare i att provocera”. DDR

däremot beskrivs lite som ett offer för den onde västtysken och att det är mer än naturligt att försvara sig mot de som provocerar en. Förutom dessa aktörer finns även tre politiker; den västtyske förbundskanslern Konrad Adenauer, nazistledaren Adolf Hitler och den siste preussiska konungen Vilhelm II. Sedan finns även Sebastian Haffner, ett alias för juristen, författaren och senare journalisten i Västtyskland Raimund Pretzel, vilken är den som citeras i texten.

- **Komplicerande handling:** Västtyskland har under många år provocerat Östtyskland och det är därför helt naturligt för dem att försvara sig för att skydda freden. År 1961 är ett viktigt datum i den tyska historien, inte mindre avgörande än den 11 november 1918 eller den 8 maj 1945. Året markerar det tredje och denna gången oblodiga nederlaget för tysk politik. Västtyskland trodde att man kunde förbättra den tyska situationen genom påtryckningar, tvång och ett kallt krig. Väst hade haft tre bra chanser, tre gånger hade man haft framgång i början men tre gånger hade man misslyckats.
- **Upplösning:** 1961 blev året då Bonns (Västtysklands) Tysklandkoncept gick i graven för gott, när man insett sina misstag man begått gentemot Östtyskland. Det var året som Konrad Adenauer blev en misslyckad politiker precis som Hitler och Vilhelm II säger artikeln, vilket är en tydlig pik från öst till väst.
- **Reflektion:** I artikeln reflekterar man över murens betydelse på ett positivt sätt. I citatet som används sägs det att; *”Med muren så uppstod det som man utomlands än idag kallar för det andra tyska ekonomiska undret”*. Även på ett annat ställe i texten finns en reflektion över hur skribenten med ett växande tidsavstånd till det inträffade klarare kan se vilken betydelse året 1961 hade i den tyska historien.
- **Argumentationsmedel:** Artikeln talar till det östtyska förnuftet genom att formulera sig *”Är det inte helt naturligt att man vill försvara sig när någon provocerar?”* och datum med fakta tillkopplat förstärker detta logostänkande. Etos etableras i texten dels genom en form av underminering av Västtysklands agerande, dvs. att man pekar ut deras misstag, och dels genom att artikeln även tar med andras synpunkter. Väckandet av patos sker på ett ganska subilt sätt och märks främst i språkbruket kring olika aktörer och deras agerande. Tydligt blir det dock när man väljer att jämföra den dåvarande västtyska förbundskanslern med Hitler och Vilhelm II, båda kända för sitt diktatoriska styrelsesätt. Detta är en självklar provokation från den östtyska sidan mot väst.
- **Språk och stil:** Språkbruket och ordvalen i framställningen av BRD är väldigt negativt i artikeln. Exempelvis använder man sig av uttryck som *”mästare i att manipulera”* och betoning läggs också på ordet nederlag vilket förstärker den negativa bilden. Det används även en metafor i

narrativen som i direkt översättning betyder att väst sprungit med huvudet in i en mur, vilket Västtyskland på sätt och vis även rent faktiskt har gjort. Genom den situationen som var så blev Berlinmuren den mur som väst bildligt sprang in i. Dessutom förstärks och glorifieras Berlinmurens verkan när skribenten säger att den har byggt det andra tyska ekonomiska undret. Detta ger en väldigt positiv bild av muren och rättfärdigar samtidigt DDRs agerande.

6.4 År 1989

För året 1989 används en ledare från den ryska tidningen Pravda, som var det ryska kommunistpartiets tidning, som publicerats i *Neues Deutschland*. Artikeln har den tyska titeln ”Die Mauer, die den Frieden schützt” och översatt till svenska blir det ”muren som skyddar freden”. Texten publicerades den 15 augusti 1989 och ligger som *bilaga 4*. Anledningen till varför denna artikel har valts trots att den inte är direkt från *Neues Deutschland* är för att den för det första är en ledare, för det andra talar väldigt mycket om muren, för det tredje att den utgår från vad som tidigare skrivits i just *Neues Deutschland* och för det fjärde att den publicerats i tidningen vilket gör att åsikterna mellan tidningarna bör stämma överens med varandra.

- **Sammanfattning:** Narrativen handlar sammanfattningsvis om att muren är den absolut viktigaste beståndsdel för att den europeiska freden ska bibehållas. Väst försöker hela tiden att komma på ursäkter för att öppna muren och på så sätt få makt över DDR. Därför är det av yttersta vikt för östsidan att kämpa för och försvara murens existens.
- **Orientering:** Handlingen utspelar sig på gränsen mellan Öst- och Västtyskland, alltså vid Berlinmuren, från delningen av de båda staterna år 1945 till tidpunkten för artikeln år 1989. Narrativen nämner även en tillbakablick före kriget år 1937. Det kan urskiljas två klara aktörer i narrativen; DDR och BRD, men det används även väst som en synonym till BRD. BRD beskrivs hela tiden som att de vill inkräkta på DDRs territorium och att de vill förstöra och ta över DDR.
- **Komplicerande handling:** År 1989 har idén om ett gemensamt europeiskt hus blivit allt mer populär. Väst säger att Berlinmuren står i vägen för denna idén om att kunna röra sig fritt mellan länderna. Genom historien har dock väst missbrukat denna dörren mellan staterna. Vid delningen av nationen försökte BRD förstöra för DDR ekonomiskt, en skada som senare beräknats till 100 miljarder tyska mark. Dessutom försökte man destabilisera den östtyska politiken genom att militäriskt planera ”återtagningen” av de östra delarna. Dock var muren ett stabilt hinder och skyddade freden som väst försökte bryta. 1961 var året som påbörjade en process i Västtyskland där man började tänka om. Höjdpunkter var Moskvafördraget, den firsidiga överenskommelsen

om Västberlin och grundfördraget mellan de båda staterna. Trots detta vill Västtyskland riva muren. Att fordra en muröppning är en förolämpning mot den östtyska staten.

- **Uplösning:** På grund av att Västtyskland forfarande vill öppna muren måste östtyskarna jobba hårt och kämpa för muren och dess fredsbevarande syfte. Eftersom väst har bevisat tidigare att man missbrukat de öppna gränserna finns det inget annat alternativ än att behålla kontrollen genom muren. Östtyskarna måste därför fortsatt kämpa för socialism i ”DDR:s färger” och för att förhindra att ”neofascistiska” krafter kommer in i landet.
- **Reflektion:** Artikeln innehåller flera reflekterande inslag där man förhåller sig till det narrativ man byggt upp. För det första påpekar artikeln att alla de argument som lagts fram om Västtyskland påvisar att det forfarande finns farliga tendenser som inte har försvunnit riktigt än och då menar man fascism. För det andra finns det en reflektion till hur man bör förhålla sig till det som skett: *”Man får inte förhålla sig lättfärdigt till händelserna från denna tid.”* Denna meningen tyder på att det ändå finns en komplexitet i det inträffade och att det kanske inte är så svart och vitt som man målat upp det att vara. Avslutningsvis sker en återkoppling till nuet, alltså vad man tar med sig från händelserna: *”Det går inte att tänka bort det faktum ur historien att existensen av de båda suveräna tyska staterna är ett obestridligt villkor för fred.”*
- **Argumentationsmedel:** Patos är den absolut största delen som representeras i artikeln. Väst byggs upp som den onda revanschistiska och nationalistiska kraften som kan förstöra det fina socialistiska samhälle som DDR har byggt upp. I denna typ av argumentation ingår även logos då det är helt enligt förnuftet att skydda sig mot det som hotar det egna. Logos förstärks också genom att den både använder sig av årtal samt att det sätts en specifik siffra på den ekonomiska skada som BRD tillfogat DDR. Dessa 100 miljarder tyska mark som hade kunnat omvandlas i 4 miljoner bostäder talar mycket starkt till östtyskens förnuft. Etableringen av etos sker även här av en underminering av det västliga agerandet. Det byggs också på ett välinformerat intryck av de händelser som har ägt rum och får också sin legitimitet trots att den skrivits utomlands genom att det publicerats i tidningen och även nämner denna.
- **Språk och stil:** För att tydliggöra situationen för läsaren väljer skribenten på ett ställe att göra en liknelse. Man liknar Europa vid ett hus där väst tycker att man ska kunna röra sig fritt över gränserna. Dock trycker denne på att i en god gransamverkan respekterar man sina grannar och stiger först in i hemmet efter man har knackat på dörren och frågat om man får stiga på. Detta är en liknelse som är till för att stärka den egna argumentationen och övertyga läsaren att det är på detta sättet som det ska vara. I sammanhanget används också metaforen ”dörr” för att illustrera öppna gränser. Artikeln talar om att när dörren stod vidöppen, dvs. gränsen mellan öst och väst

var öppen, så utnyttjade väst detta på ett negativt sätt. Anledningen till att skribenten använt metaforen är för att på ett bildligt sätt illustrera situationen för läsaren, så att denna får en bättre förståelse. Språket i sig är negativt när det gäller framställningar av väst. Det används ord och uttryck så som revachistisk, nationalistisk, tillfoga skada och antyder att det fortfarande finns kvar farliga krafter i landet. I samband med DDR är det ett motsatt språkbruk: ”*De säkrade DDR-gränserna blev en av de viktigaste faktorerna för säkerhet på kontinenten och således också på hela planeten.*” I denna meningen syns tydligt framhävandet av den egna sakens betydelse och att språket är ganska pompöst och storslaget. Detta gör man för att verkligen övertyga sin publik och fånga den i de värderingar man vill sända ut.

6.5 År 1999

Den artikel som är basen för analysen för året 1999 heter ”Mauern bauen” och betyder ”bygga murar”. Artikeln publicerades den 6 november 1999 och är en artikel som både har inslag av ledare och nyhetsrapportering då den tar upp en nyhet och samtidigt behandlar artikelförfattarens tankar kring 10 års jubileet av Berlinmurens fall. Originalartikeln hittas under *bilaga 5*.

- **Sammanfattning:** Narrativet handlar i det stora hela om den dubbelsidiga känslan som muren och dess existens väckte hos människor. Å ena sidan vill ingen officiellt ha den tillbaka men å andra sidan är det ingen som heller hade velat vara utan erfarenheten, vilket gör att essensen för artikeln är något ostalgisk³⁸.
- **Orientering:** Handlingen utspelar sig under året 1999 vid Berlinmuren och i Berlin överlag. Det finns en del aktörer som florerar i narrativen: politiker, Genosse Niemand³⁹ (en personifiering av ”ingen”), beteendeforskare, medborgare, de som vill bevara monument, resande och den officiella organisationen för Berlins marknadsföring, Berlin Tourismus Marketing GmbH. Aktörerna presenteras i stort sätt neutralt och varken negativt eller positivt laddade ord kan associeras till dem.
- **Komplicerande handling:** Till 10 års jubileet av muren fall ska en sorts ljuskedja sättas upp där Berlinmuren en gång funnits. Många människor har dubbeltydiga känslor när det gäller muren,

³⁸ Ostalgi syftar på en nostalgisk hållning till det forna DDR som skapades i samband med återföreningen av Tyskland. Man blickar tillbaka och på sätt och vis saknar det som funnits i öst. Begreppet beskrivs mer utförligt i Sofi Gerbers avhandling ”Öst är Väst men Väst är bäst”, 2011.

³⁹ Denna personifiering av av ordet ”ingen” kännetecknas också av det östtyska tilltalet ”Genosse”. ”Genosse” var ett tilltal som man hade i DDR för partimedlemmar och motsvarar det svenska ”kamrat”. ”Genosse Niemand” blir således på svenska ”kamrat Ingen”.

ingen (Genosse Niemand) vill egentligen bekänna sig till att man vill ha den tillbaka men samtidigt är det ingen som vill sakna den, då den tillhör identiteten. Artikeln ger sedan olika exempel på meningar kring hanteringen av muren: *”Beteendeforskare kommer på dagen för jubileet att helt skamlöst fråga befolkningen om den vill ha tillbaka muren och provocera fram ett ja eller nej”*. De som vill bevara monument bedyrar att all form av rivning av muren skulle innebära en mycket stor förlust, men säger inte varför det skulle vara det. Även Berlin Tourismus GmbH menar att man inte ska riva allt för turisternas skull utan bevara det som finns och kanske försköna för att fortsätta locka dem dit.

- **Upplösning:** Upplösningen på narrativen är inte helt tydligt och väldigt öppen, möjligtvis eftersom man inte lägger fram ett problem eller en situation som måste lösas. Vad som skulle kunna ses som en avslutning är meningen: *”Det som blir kvar är kunskapen om att det finns en magisk attraktion till tidigare föraktade, sedan försvunna och till sist saknade ting”*. Dock kan även detta ses som en form av reflektion. Citatet tyder på en något nostalgisk hållning, kanske även en ostalgisk, till det som varit i Östtyskland.
- **Reflektion:** Förutom det som redan nämnts ovan kan vara en form av reflektion så finns ytterligare en i slutet på artikeln. Det som uttrycks med meningen är att det skulle vara ett bra tillfälle att slutgiltigt bekänna sig till huruvida man bör bygga murar eller inte, inte bara fysiskt utan också i huvudena på befolkningen. *”Men nu till årsdagen vore det kanske lämpligt med en sista bekännelse om man nu vill bygga murar eller inte.”*
- **Argumentationsmedel:** Etableringen av etos i artikeln sker genom att skribenten verkar påläst då man skildrar flera olika perspektiv på hur man ser på muren och dess efterlevnad. Patos väcks genom att det pratas om en dubbeltydighet i känslorna hos befolkningen gällande just muren och även genom ett par ordval så som skamlös eller provocera. Texten talar även till förnuftet genom att just bygga upp detta komplexa förhållande människor har till muren dock är det inte många argument som är helt baserade på logik utan bygger mer på känslor.
- **Språk och stil:** Språket i artikeln är väldigt neutralt både allmänt och även när skribenten talar om muren. Det används inga direkta förskönande eller nedlåtande ord om muren utan man påtalar bara den som *”muren som en gång varit där”*. Det enda som skulle kunna innehålla någon form av förskönande laddning är att man ur de som vill bevara monuments sida refererar till muren som *”oåterkalleligt gods”*, dvs. att det inte går att återskapa det historiska och kulturella värdet som muren har om man skulle riva den. Texten är i övrigt relativt vag eftersom man moraliskt inte kan tillåtas att vara mer precis.

6.6 År 2009

Artikeln som ligger till grund för detta årtal skiljer sig lite från de andra artiklarna som analyseras i detta arbetet då huvudstoryn inte handlar om Berlinmuren utan den används som ett argumentationsmedel. Trots att den inte helheten handlar om muren är den mycket intressant då det fortfarande förhåller sig till muren och dess effekter. Detta gör att den fortfarande kan visa vilka attityder som finns kring Berlinmuren idag. Artikeln som heter ”Unheimliche Ruhe” (skrämmande tystnad) publicerades den 21 november 2009 och finns under *bilaga 6*.

- **Sammanfattning:** På det stora hela handlar detta narrativ om att de stora konferenserna om världens försörjning och miljö inte leder någonstans och att de måste ta sitt ansvar för nuet och framtiden. Man har byggt en andra metaforisk mur i södra Europa för att skydda sig mot svält och fattigdom i södra Europa och som man dagligen gör allt mer perfekt.
- **Orientering:** De aktörer som presenteras i narrativen är konferensen som egentligen bara har fortsatt som vanligt utan att göra några förbättringar eller förändringar; tyskarna som säger att allt är bra när man egentligen inte har något att vara stolt över, internationella politiken som gör detsamma som tyskarna, de offer som dött vid Berlinmuren och på medelhavet samt även konsten vilken ges en mycket positiv ställning och betydelse i sammanhanget. Narrativen utspelar sig för det mesta under 2009 men ger tillbakablickar till Berlinmurens tid och även från 1992 då man började bygga upp den ”andra” muren, dvs. den metaforiska muren i medelhavet. Platserna som beskrivs är Rom där konferensen har varit, Köpenhamn där miljökonferensen var, Tyskland och Berlin samt även Medelhavet.
- **Komplicerande handling:** Handlingen i detta narrativ går ut på att man inte får till stånd några konkreta beslut på konferenserna. De stora aktörerna i livsmedelsbranschen kan fortsätta vidare som man alltid gjort. I Tyskland bygger man istället upp en bild om att allt är bra och man firar sig själv istället för att skämmas. Inte heller kommer det fram i något politikertal att samtidigt som den förra muren (Berlinmuren) revs byggdes en ny mur upp som skulle skydda Europa mot fattigdoms- och svältflyktingar. Artikeln argumenterar för att alla de som dog vid Berlinmuren föll offer för brott mot staten och att alla de som sedan 1992 dött vid den andra muren gjort det på grund av en likadan förbrytelse av varenda av de tjänstgörande stadsmännen och -kvinnorna i Europa idag.
- **Upplösning:** Det är endast konsten som har brutit tystnaden och därmed räddat hedern i samhället. I slutet av oktober gick konstnärsskolan ihop och gjorde en stor skulptur över nio

strandade flyktingbåtar vid Brandenburger Tor i Berlin. Dock påminde detta om den andra muren, det passade inte i den glada och festliga bilden och togs sedan bort.

- **Reflektion:** Genom att konstverket togs bort så tystades även denna rösten som ville sprida kunskap bland befolkningen men den passade inte in i den officiella bilden av vad som försiggick. Det är en av de reflektioner som hittas i artikeln. Artikeln pratar även om att om det fortsätter så här så är förhoppningarna på att nästa konferens kommer att lyckas redan uträknade. En tredje är att man i Tyskland borde skämmas för hur man hanterat situationen.
- **Argumentationsmedel:** Artikelförfattaren använder sig av en del logosargument och dessa underbyggs av de siffror som han använder, till exempel: var sjätte människa lider av svält, livsmedelsproduktionen måste öka med 70% och 136 respektive 10 000 döda på grund av stadsförbrytelser. Patos väcks genom att medvetet använda Berlinmuren som ett exempel, detta för att väcka känslor och påverka den tyska läsaren som artikeln är avsedd för. I texten etableras etos genom att skribenten använder andra källor, i detta fall FN, samt att författaren verkar mycket påläst på fakta och om situationen.
- **Språk och stil:** Språket i texten är väldigt kritiskt och negativt laddat när det talas om stora politiska aktörer såsom konferensen, EU-politiker och tysk politik. Även Berlinmuren framställs på ett negativt sätt när man säger att "*Alla de 136 människor som dog vid muren var offer av statsförbrytelser*". På så sätt insinuerar skribenten att agerandet vid muren och muren i sig var ett brott mot den egna befolkningen. Som stilfigur blir konsten som ting besjälad, alltså den ges egenskaper vilken den normalt inte har. I detta fallet ges den egenskapen att bryta tystnaden, agera och bevara hedern i samhället. Detta görs för att lägga fokus på att konsten var den enda som har agerat på ett lämpligt sätt i situationen.

7. Diskussion & Slutsatser

I detta sjunde och sista kapitel sammanfattas hela uppsatsen. I kapitlet kommer innehållet ur analysen att diskuteras och tolkas. Från utgångspunkterna i diskussionen kommer sedan mer konkreta slutsatser att presenteras. Avslutningsvis ges även ansatser till relevant vidare forskning på området.

7.1 Diskussion

Utifrån den analys som genomförts i föregående kapitel finns det en hel del intressanta aspekter i artiklarna som hjälper till i att besvara de frågeställningar som uppsatsen har. Dessa likheter och

skillnader mellan de narrativ och den framställning som ges i artiklarna ger även ett rikligt underlag för diskussion.

För det första går det att se många likheter i narrativen från årtalen 1961, 1981 och 1989. Den underliggande historien är liknande i alla dessa tre årtalen och går ut på att BRD angriper DDR och försöker manipulera dem till att öppna gränserna och det är därför som man i öst måste försvara muren. Motivet blir således likadant i alla tre narrativ, nämligen att stärka Berlinmurens legitimitet hos befolkningen. Även personerna eller aktörerna beskrivs samma sätt i dessa tre narrativen. Västliga aktörer ges negativa beskrivningar med fientliga ord och dåliga attribut medan östliga beskrivs med positivt laddade ord. Denna typ av framställning genom språkbruket visar ganska tydligt på vilken relation det var mellan de båda nationerna, eller iallafall hur man ville framställa relationen från östtyskt håll. Det årtalet som skiljer sig från de andra under kommunisttiden är 1971 där inte en så negativ bild av väst målas upp utan man endast hyllar den egna sidan. Kanske kan det vara på grund av paraden som hölls för 10 års jubileet och att det var bara det positiva man ville framhäva. Det var ju en dag där man skulle hylla östsidan och då tyckte man kanske att väst inte hade någon anledning att vara delaktigt i det. Denna artikel trycker mycket mer på de ideologiska aspekterna såsom att framhäva arbetarklassen och försöker även att befästa kommunismens legitimitet hos befolkningen. Genom att göra detta fortsätter man att bygga på den kollektiva identiteten i Östtyskland. Även de andra artiklarna under tiden 1961-1989 är det tydligt att man bygger tydligt på en ”vi” och ”dem”-känsla. Genom att *Neues Deutschland* underminerar västsidan och använder en fientlig retorik stärker man känslan av att ”vi” hör ihop och skiljer oss från ”dem” som symboliserar det onda. På grund av sin starka ställning i DDR gjorde att man nådde ut och kunde påverka en mycket stor del av befolkningen. Allt detta gör att den kollektiva öst-identiteten stärks genom *Neues Deutschland* som mediekanal.

Som andra intressant aspekt kan man titta närmare på den retoriken som förts kring muren under åren 1961-2009, vilket även leder tillbaka till uppsatsens första frågeställning. Nedan finns en liten sammanställning med utdrag som gjorts i hur artiklarna har talat om muren:

1961- ”Den antifascistiska skyddsmurens gynnsamma effekt på vår gräns...”

1971- ”Min mening är det att muren faktiskt har hjälpt världsfredens sak...”

1981- ”Med muren uppstod det som man utomlands än idag kallar det andra tyska ekonomiska undret.”

1989- ”DDR:s säkrade gränser blev en av de viktigaste faktorerna för säkerhet i Europa och så med på hela planeten.”

1999- ”...Berlinmuren som en gång varit där...”

2009- ”Alla de 136 döda vid Berlinmuren var offer för statsförbrytelser...”

Bara utifrån dessa utdrag går det tydligt att se att retoriken kring muren har förändrats en hel del mellan åren 1961 och 2009. Mellan 1961 och 1989 förs ungefär samma retorik som bygger på att muren skyddar DDR från farliga krafter som kommer utifrån, framförallt från Västtyskland. Bilden som ges av muren är enhetligt positiv över åren vilket tyder på någon form av propaganda. För det verkas närmast osannolikt att synen på muren knappt förändras på 28 år. Slutledningen blir alltså att partiet SED har haft en stor inverkan på det språk man använt och det narrativ man förmedlat ligger i linje med partiets egna värderingar kring muren.

Till nästa årtal, 1999, märks en tydlig skillnad i framställningen av Berlinmuren. Det används ett mycket mer neutralt språk och det är inte aggressivt gentemot väst, vilket varit tydligt innan. Inga positiva eller negativa konnotationer ges till muren utan den refereras bara till som muren som en gång varit där. Denna mer neutrala hållningen kan tyda på att *Neues Deutschland* försöker ta avstånd från den positiva bilden kring muren, eller iallafall till propagandan som berörde den. Dock sker det inte någon form av självreflektion i situationen och man skuldbelägger inte sig själv och undviker på så sätt att behöva be om ursäkt för sitt agerande. 10 år senare och ytterligare en förändring i attityd till muren kan hittas. Negativa och starka uttryck som ”brott mot staten” används och kastar ett negativt ljus på muren. Ur en sådan framställning går det att tolka att skribenten tydligt tar avstånd för den tidigare bilden, den mellan 1961 och 1989. Samtidigt säger det också att man förkastar sitt eget agerande i situationen, i detta fall hur man har hanterat situationen med muren. På så sätt tar man också bort murens och DDRs legitimitet samt att man ställer sig kritisk till det som gjorde de legitima, dvs. kommunismen. Att *Neues Deutschland* publicerar denna artikeln betyder att man själv håller med om och kan stå för det som skrivs i artikeln. Man gör något av ett ställningstagande där man tar avstånd från tidigare framställningar och så med även kommunismen. Detta knyter an till den andra av uppsatsens två frågeställningar och besvarar den på sätt och vis.

Man kan här även knyta an till Ashs fyra frågor om minneshantering: **om?**, **när?**, **vem?** och **hur?** I artiklarna blir det tydligt att man vill minnas det som varit då man tar upp händelserna men man vill

minnas på olika sätt i de båda artiklarna. År 1999 är man mer vag och neutral på ämnet, men ändå något nostalgisk, och man reflekterar över de dubbla känslorna som finns medan man 2009 verkligen trycker på de negativa aspekterna och att det ska vara ett exempel att lära ifrån. För att återkoppla till den historiska kontexten blir det tydligt att man med öppnandet av stasiarkivet 1990 var snabb med att ta itu med minneshantering, vilket svarar på frågan **när?**. Frågan om **vem** som ska få minnas, förlåta eller döma är mycket svårare att besvara utifrån narrativen då det inte ges någon klar bild över vem det är som får göra detta. Artikeln för 1999 reflekterar över just detta faktum och i 2009 års artikel ges iallafall skribenten tillåtelsen att förkasta och döma det som inträffat.

En tredje och sista aspekt som väcker intresse är hur man genom tiden har använt sig av argumentationsmedel. Här kan man se en utveckling bland annat inom etableringen av etos. I artiklarna mellan 1961 och 1989 sker etableringen av etos genom en underminering av väst och en förstärkning av den egna saken medan de två senare artiklarna etablerar sitt etos genom att vara pålästa och presentera flera perspektiv. Logosargument är knappt representerade utan det är patosargument som är dominerade i samtliga narrativ. Känslorna väcks genom att man tar upp viktiga händelser i läsarens historia och förstärker det genom språkbruket. Slutligen är det intressant att se att Berlinmuren fortfarande 2009 kan användas som ett argumentationsmedel för att väcka känslor och frågan uppstår hur långt man egentligen har kommit i processen kring minneshantering.

7.2 Slutsatser

I denna uppsats har två frågeställningar behandlats:

- Hur förändrades rapporteringen och framställningen av Berlinmuren i tidningen *Neues Deutschland* under tidsperioden 1961-2009?
- Hur förhåller sig *Neues Deutschland* till det kommunistiska arvet i DDR utifrån de valda artiklarna?

Genom både den genomförda analysen och diskussionen kan dessa frågor besvaras. Rapporteringen kring muren har förändrats på flera olika sätt under från år 1961 till 2009. Den faktorn som har förändrats tydligast under denna tiden är språkbruket och retoriken kring muren. Under åren 1961-1989 framställs muren som något väldigt positivt. Berlinmuren ges positiva egenskaper så som att den skyddar världsfreden och att den är en av de viktigaste faktorerna för säkerheten på hela

kontinenten och planeten. Man refererar också till den som ”antifascistisk skyddsmur”, vilket ligger i linje med partiet SEDs retorik berörande muren. Till året 1999 förändras framställningen av muren och förhållningssättet är mycket mer neutralt. Muren ges varken några positiva eller negativa attribut utan benämns bara som ”muren som en gång funnits där”. Detta tyder på att man rör sig bort från det man sagt under tidigare år. Fram till året 2009 syn ytterligare en skillnad i hur man framställer muren. Här används tunga och negativa uttryck som att ”alla som dog vid muren var offer för statsförbrytelser”. Sådana uttalanden talar för ett ytterligare avståndstagande och till och med ett förkastande av tidigare värderingar och hur man hanterat situationen vid muren i DDR.

Även i själva narrativen har förändringar under tidens lopp skett. Under kommunisttiden hade man en ganska aggressiv framtoning i Östtyskland gentemot Västtyskland. Västtyska personer eller aktörer beskrevs med negativa attribut, så som att man var mästare i att manipulera och att man ville Östtyskland illa medan östtyska beskrevs positivt. Narrativen bygger också på liknande händelseförlopp där Västtyskland gjort en massa fel och att de vill komma och förstöra för Östtyskland men det ska östtyskarna i DDR stoppa. På detta sätt försöker man skapa en ”vi” och ”dem”-känsla och bygger på den östtyska identiteten. I artiklarna från årtalen efter murens fall, dvs. 1999 och 2009, finns det i princip ingenting kvar av denna fientlighet mot väst, framförallt inte i 2009 år artikel. Detta tyder på att man kommit över de motsättningar som fanns mellan de tidigare två staterna och att man någorlunda har lyckats med att återförena dem.

Den andra frågeställningen i arbetet besvaras egentligen också när man tittar närmare på språkbruket, argumentationsmedel och framställningen i de två senare artiklarna från åren 1999 och 2009. År 1999 var språket kring muren relativt neutralt och man hade ingen fientlig hållning gentemot västsidan av landet. Man talar också om motstridiga känslor kring muren och så med hela samhället som varit. På så sätt blir det att man tar ett steg tillbaka från kommunismen och ifrågasätter dess legitimitet. Avståndstagandet från kommunismen blir ytterligare tydligare i artikeln från 2009 där man öppet säger att det hela var statsförbrytelser mot folket. Genom att publicera en sådan artikel, även om den är skriven av en gästskribent, håller man med och står för de värderingar som den yttrar och förkastar kommunismens legitimitet helt och hållet. Med Ashs frågor kan man även se att man vill minnas, men att det varit en process om hur och vem som har rätten att minnas eller döma det inträffade. Avslutningsvis är det intressant att se att Berlinmuren under 2009 kan användas som medel för att påverka den tyska läsaren känslomässigt och tyder på att man fortfarande del att bearbeta kring minneshantering.

7.3 Vidare forskning

För vidare forskning på området finns det ett par olika ansatser som skulle vara intressanta att utforska. Man skulle kunna göra en liknande undersökning som denna men med ett mer omfattande material eller göra en djupdykning i något av årtalen och se på alla artiklar som behandlar ämnet. En annan ansats är att titta på flera olika tidningar från Östtyskland och jämföra om man har en liknande retorik och uppbyggnad av narrativ kring muren som *Neues Deutschland*. En sista intressant aspekt hade kunnat vara att titta på samtida tidningar från Västtyskland och jämföra bilden av Berlinmuren mellan öst och väst samt om man använt sig av liknande metoder för att övertyga med framställningen.

Källor

Ash, Timothy Garton. *Samtidens historia- Rapporten från Europa vid 1900-talets slut*. Stockholm: Norstedts, 2000.

Brubaker, Rogers & Cooper, Frederick. "Beyond 'identity'". *Theory and Society* 29 (2000) s. 1-47

Dahlgren, Stellan & Florén, Anders. *Fråga det förflutna*. Lund: Studentlitteratur, 1996. s. 192-194

Esbenhade, Richard S. "Remembering to forget: Memory, History, National Identity in Postwar East-Central Europe". Ur *Representations* Vol. 49 (Vinter 1995) California: University of California Press Journals.

Gerber, Sofi. "Öst är Väst men Väst är bäst". Doktorsavhandling, Stockholms universitet, 2011

Gripsrud, Jostein. *Mediekultur-mediesamhälle*. Översatt av Sten Andersson. Göteborg: Daidalos AB, 2013.

Haunss, Sebastian. "Was in aller Welt ist 'kollektive Identität'?- Bemerkungen und Vorschläge zu Identität und kollektivem Handeln", *Gewerkschaftliche Monatshefte* 52 (2001), <http://library.fes.de/gmh/main/pdf-files/gmh/2001/2001-05-a-258.pdf> (hämtad 2018-06-03)

Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur, 2005

Junge Welt, "Über diese Zeitung". u.å. https://www.jungewelt.de/ueber_uns/diese_zeitung.php (hämtad 2018-06-03)

Karlberg, Maria & Mral, Brigitte. *Heder och påverkan-Att analysera modern retorik*. Stockholm: Natur och Kultur, 1998

Kinnvall, Catarina. "Identitetsstudier-en översikt". I *Identitetsstudier i praktiken*. s. 11-14 Malmö: Liber AB, 2003

Lindvist Grinde, Janne. *Klassisk retorik i vår tid*. Lund: Studentlitteratur, 2008

Mark, James. *The unfinished revolution: making sense of the communist past in Central-Eastern Europe*. London: Yale University Press, 2010

Müller, Inez. "Von der Reichsgründung 1871 bis heute". I *Länderkunde-Deutschland, Österreich, Schweiz und Liechtenstein im Querschnitt*. s. 32-42 Berlin: Inform Verlag GmbH, 2010

Müller, Jan-Werner (red). *Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002

Nationalencyklopedin. "Berlinmuren". u.å. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/berlinmuren> (hämtad 2018-04-27)

Nationalencyklopedin. "Efterkrigstiden". u.å. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/efterkrigstiden> (hämtad 2018-04-27)

Nationalencyklopedin "Identitet". u.å. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/identitet> (hämtad 2018-04-29)

Nationalencyklopedin. "Identitet (i antropologi)". u.å. [http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/identitet-\(i-antropologi\)](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/identitet-(i-antropologi)) (hämtad 2018-04-25)

Nationalencyklopedin. "Östtyskland". u.å. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/osttyskland> (hämtad 2018-04-27)

Neues Deutschland. "Über uns". u.å. <https://www.neues-deutschland.de/kontakt/9> (hämtad 2018-04-26)

Powell, John A. "Us vs them: the sinister techniques of 'Othering' – and how to avoid them". *The Guardian*, 8 november 2017. <https://www.theguardian.com/inequality/2017/nov/08/us-vs-them-the-sinister-techniques-of-othering-and-how-to-avoid-them> (hämtad 2018-06-04)

Renberg, Bo. *Retorikanalys-En introduktion*. Lund: Studentlitteratur, 2007

Santayana, George. "Those who cannot remember the past are condemned to repeat it." Dictionary.com. *The New Dictionary of Cultural Literacy, Third Edition*. Houghton Mifflin Company, 2005. <http://www.dictionary.com/browse/those-who-cannot-remember-the-past-are-condemned-to-repeat-it> (hämtad 2018-05-13)

Statista, "Wohnbevölkerung in der Deutschen Demokratischen Republik (DDR) von 1949 bis 1989 (in Millionen Einwohner)", u.å., <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/249217/umfrage/bevoelkerung-der-ddr/> (hämtad 2018-05-17)

Primärkällor

Herrmann, Klaus J. "Mauern bauen". Neues Deutschland. Publicerad: 1999-11-06. Tillgänglig på: <https://www.neues-deutschland.de/artikel/788134.mauern-bauen.html> (hämtad 2018-05-04)

"Imperialistische politik des Krieges war gescheitert". Neues Deutschland. Publicerad: 1981-08-13. Tillgänglig på: <https://www.nd-archiv.de/artikel/886133.imperialistische-politik-des-krieges-war-gescheitert.html?sstr=imperialistische|politik|war|gescheitert> (hämtad 2018-05-02)

Krippendorf, Ekkehart. "Unheimliche Ruhe". Neues Deutschland. Publicerad: 2009-11-21. Tillgänglig på: <https://www.neues-deutschland.de/artikel/159680.unheimliche-ruhe.html?sstr=unheimliche|ruhe> (hämtad 2018-05-07)

Podkljutschnikow, M. "Die Mauer, die den Frieden schützt". Neues Deutschland. Publicerad: 1989-08-15. Tillgänglig på: <https://www.nd-archiv.de/artikel/1961794.die-mauer-die-den-frieden-schuetzt.html?sstr=die|mauer|die|den|frieden|schützt> (hämtad 2018-05-04)

"Unüberwindliche Mauer des Friedens". Neues Deutschland. Publicerad: 1961-11-21. Tillgänglig på: <https://www.nd-archiv.de/artikel/628369.unueberwindliche-mauer-des-friedens.html?sstr=unüberwindliche|Mauer|des|Friedens> & <https://www.nd-archiv.de/artikel/628356.unueberwindliche-mauer-des-friedens.html?sstr=unüberwindliche|Mauer|des|Friedens> (hämtade 2018-05-03)

”Viele waren schon vor 10 Jahren dabei”. Neues Deutschland. Publicerad: 1971-08-14. Tillgänglig på: <https://www.nd-archiv.de/artikel/845877.viele-waren-schon-vor-10-jahren-dabei.html> (hämtad 2018-05-07)

Bilagor

Bilaga 1: Unüberwindliche Mauer des Friedens

Skribent: okänd

Publicerad: 21 november 1961

Zwischen dem 19. und 21. November sind an der Staatsgrenze der DDR in Berlin neue Sicherungsmaßnahmen durchgeführt worden. Die segensreiche Wirkung, die der antifaschistische Schutzwall an unserer Staatsgrenze schon in den letzten Monaten hatte wird von jetzt ab noch größer sein. Die Notwendigkeit dieser unserer Maßnahmen war in letzter Zeit immer sichtbarer geworden.

Wir haben nicht übersehen, wie schwer die vernagelten Köpfe der Aggressoren begreifen. Aufmerksam haben wir registriert, daß die Ultras in Bonn, die Brandtsche Frontstadtclique und gewisse Abenteurer im amerikanischen Kriegsministerium ihre Absicht von Westberlin aus zu provozieren und die, Lage wieder und weiter zu verschärfen, nicht aufgegeben haben. Hektisch schreien sie nach noch mehr Kernwaffen für die Bundeswehr und nach dem „letzten Risiko“, dem Atomkrieg.

Wir haben nicht übersehen, was der USA-Beauftragte für Westberlin, General Lucius Clay, am 17. November in einer sogenannten kritischen Analyse der Haltung der NATO- Mächte am 13. August sagte. Damals hätte man, so meinte er, „mit Gewalt gegen die Mauer vorgehen“, also mit Waffengewalt in das Territorium eines anderen Staates, unserer Republik, eindringen sollen. Das war offenbar nicht nur eine Kritik an Vergangenen, sondern auch Ausdruck der Wunschträume Clays für die Zukunft: Mit seiner Panzershow in der Friedrichstraße hat er deutlich genug demonstriert; wie ein solcher Gewaltakt in Szene gesetzt werden soll.

Wir haben nicht übersehen, wozu der Bonner SA-Außenminister Schröder Ende voriger Woche illegal Westberlin besuchte. Er beauftragte seinen CDU- Kumpan, den stellvertretenden Frontstadtchef Amrehn, die Mauer — wie es in schönstem Militaristendeutsch heißt — „in zunehmendem Maße abzutasten“. Falls solche Tastversuche mit zerschlagenen Fingern enden sollten, würde man - das karteten die beiden Gentlemen ab — das Fiasko auf den derzeit verschnupften Bürgermeister Brandt und seine SPD-Senatoren abwälze.

Aber die Verstärkung unseres Schutzwalls wird in Washington — und nicht nur dort — noch eine andere Erkenntnis fördern.

Unsere Maßnahmen zeigen nämlich, wie albern und haltlos die in Bonn und Schöneberg bis zur Heiserkeit herausgeschrienen Lügen sind, die DDR wolle „Westberlin erobern“, erst „unterwandern“, dann „aufrollen“ und schließlich „einstecken“.

Praktiken, die hinter diesen Begriffen aus dem Bonner Handbuch für die sogenannte subversive Kriegführung stecken, sind unsere Sache nie gewesen. Wir lehnen von unserer marxistisch-leninistischen Weltanschauung und den Grundsätzen unserer Politik der friedlichen Koexistenz her den gewaltsamen Export des Sozialismus ab. Wir meinen nicht, wie die Adenauer und Strauß, Eroberung, wenn wir Freiheit und Selbstbestimmung sagen. Wenn wir sagen, Westberlin soll eine entmilitarisierte, neutrale Freie Stadt sein, dann meinen und wollen wir nichts anderes.

Um es sehr deutlich zu formulieren: Wir brauchen Westberlin nicht, um den Sozialismus bei uns zum Siege zu führen. Wohl aber brauchen wir dazu den Frieden, und darum darf Westberlin, eine Stadt mitten auf dem Territorium der DDR, nicht länger Kriegsherd sein. Darum soll und muß sie Freie Stadt werden.

Wir sind dafür, diesen Status der Freien Stadt international zu garantieren. Die Bewohner Westberlins sollen sich ihr Leben nach ihren Vorstellungen einrichten. Wir werden uns in ihre inneren Angelegenheiten, in ihre wirtschaftlichen, politischen und kulturellen Verhältnisse nicht einmischen.

Wenn es noch eines Beweises für diese unsere ehrliche Absicht bedurft hätte, so haben ihn die jüngsten Maßnahmen zur verstärkten Sicherung der Staatsgrenze in Berlin erbracht. Dort, wo die Explosionsgefahr am größten ist, eben an der Grenze zwischen der DDR und Westberlin, schaffen wir eine stabile Zone der Sicherheit und Ordnung. Unser Leben soll friedlich bleiben, und mit wachsender Einsicht in die Nutzlosigkeit von Provokationen gegen unsere Staatsgrenze wird der Frontstadtlärm abklingen und auch das Leben der Westberliner friedlicher und sicherer werden.

Bei dieser Bedeutung unserer Maßnahmen ist es kaum der Erwähnung wert, daß aus den Schöneberger Frontstadtstäben und den Quartieren der Ullsteinschen und Springerschen Propagandakompanien neues Geheul kommt. Im Grunde beweist es nur, wie richtig wir wiederum gehandelt haben.

Möge sich auch niemand irre machen lassen, wenn die Brandt-Strategen zwischen ihren Schreien Krokodilstränen über die „Unmenschlichkeit“ der Mauer vergießen. Unmenschlich ist wer die Stadt und die Nation gespalten, wer Westberlin und Westdeutschland von der Schwelle einer friedlichen Zukunft in den Sumpf der militaristischen Vergangenheit zurückgezerrt hat. Unmenschlich ist, wer

Bürgerkrieg, Friedensbruch und das „letzte Risiko“, die atomare Katastrophe will. Unmenschlich ist die provokatorische Politik der Adenauer, Strauß, Schröder und Brandt.

Menschlich aber ist, wer die Menschheit vor den Folgen dieser Politik bewahrt. Menschlich ist es, mit allen Mitteln den Frieden zu sichern. Gerade das tun wir.

Bilaga 2: Viele waren schon vor 10 Jahren dabei

Skribent: okänd

Publicerad: 14 augusti 1971

'Eine Erinnerung flammt aufs an den Besuch eines amerikanischen Gewerkschaftsfunktionärs aus Chikago, ehemaliger Spanienkämpfer. Nach dem stärksten Eindruck in der DDR befragt, nannte er beim Abschied seinen Besuch bei einer Kampfgruppeneinheit. „Kein kapitalistischer Konzern könnte es sich leisten, die Arbeiter zu bewaffnen. Als ich das mit eigenen Augen sah, wußte ich: Das ist ein Staat der Arbeiter." Jawohl, die Arbeiterklasse besitzt nicht nur die Betriebe, sie verfügt auch über Waffen, sie zu verteidigen.

Nicht wenige der Genossen, die heute marschieren und die Verteidigungsbereitschaft des sozialistischen Vaterlandes dokumentieren, tragen bereits seit einem Jahrzehnt und länger die Uniform der Kampfgruppen. Einige gehörten bereits zu den ersten Arbeiterwehren, die 1953 in Großbetrieben gebildet wurden. Viele der Männer waren am 13. August 1961 dabei, zuerst einen lebendigen Wall bildend, bis die Grenze fest und stabil gesichert war. Tage standen sie im Einsatz, kaum eine Mütze voll Schlaf, und geboten dem Klassenfeind ein unwiderrufliches Halt. Möglich, daß in diesen Augusttagen vor einem Jahrzehnt nicht jeder, der da ohne Zögern in der Klassenschlacht auf Posten zog, sich sofort voll und ganz der geschichtlichen Tragweite seines Tuns bewußt war. So wie oft inmitten des Kampfes der einzelne nicht immer restlos überblickt, daß er teilhat an einer historischen Entscheidung. In diesem Sinne haben auch die Genossen der Kampfgruppen Geschichte gemacht: Sie sicherten an einem Brennpunkt des weltweiten Klassenkampfes den Frieden. Nicht nur den Frieden ihres Vaterlandes, auch den Frieden Europas. Ein Jahr später, im August 1962, mußte man selbst in Bonn eingestehen: „Das Fundament einer zwölfjährigen Politik Bonns liegt zerbrochen da, der von Dulles und Adenauer verfochtene kalte Krieg ist verloren." Der Chefredakteur der indischen Wochenzeitung „Blitz" schrieb, weiterblickend, zur gleichen Zeit: „Mein allgemeiner Eindruck ist der, daß diese, Mauer -obgleich sie der einstigen Propaganda jzumu Anlass für ^hlfÖcheuKöntrovefseriJ"diente - tatsächlich der Sache des Weltfriedens geholfen hat, indem sie einem Vordringen des deutschen Neofaschismus nach Osten Einhalt gebot..."

Herzlich grüßt Berlin seine Kämpfer

Vom Brandenburger Tor her nähert sich das motorisierte Bataillon mit schweren Waffen zur Flieger- und Panzerabwehr, mit Granatwerfern und rückstoßfreien Geschützen. Voran weht ein Traditionsbanner des Roten Frontkämpferbundes.

„Auf, auf zum Kampf, zum Kampf sind wir geboren“, hallt es über den Platz. Das 1000-köpfige FDJ-Regiment singt das alte Arbeiterlied: „Dem Karl Liebknecht haben wir's geschworen ...“ Viele Berliner, die sich vor der Humboldt-Universität einen Platz mit besonders guter Sicht auf diese Parade der Entschlossenheit und der Zuversicht gesichert haben, stimmen ein.

Immer wieder herzlicher Beifall für die Kämpfer. Und die Arbeiter mit dem Gewehr nehmen ihre Blumen und werfen sie in die Menge, die ihren Weg säumt. Sie alle haben ein gemeinsames Anliegen: daß der Friede und der Sozialismus geschützt werden.

Bilaga 3: Imperialistische Politik des Krieges war gescheitert

Skribent: okänd

Publicerad: 13 augusti 1981

Ist es nicht ganz normal, daß sich die DDR gegen jede Provokation (man weiß, daß die Bonner und Westberliner Politiker Meister auf diesem Gebiet sind) schützt? Jede Maßnahme, die verhindern kann, daß das Pulverfaß in Brand gesteckt wird, ist nicht einzig und allein deshalb schlecht, weil sie vom Osten kommt.

„Liberation“, Paris, August 1961

Der 13. August 1961, das wird mit dem zunehmenden Zeitabstand immer klarer, war ein sekuläres Datum deutscher Geschichte, nicht weniger einschneidend als der 11. November 1918 und der 8. Mai 1945. Er war die dritte — diesmal Gott sei Dank unblutige — Niederlage: Die Niederlage einer deutschen Politik, die Deutschlands Situation durch Druck, Zwang und kalten Krieg, in der letzten Konsequenz notfalls wohl auch durch wirklichen Krieg, zu verbessern hoffte. Dafür hatte man sich dreimal zunächst Chancen ausrechnen können, damit hatte man dreimal Anfangserfolge gehabt, und damit war man dreimal zum Schluß mit dem Kopf gegen eine Mauer gerannt.

Adenauer war seit dem 13. August 1961 ein gescheiterter Politiker, nicht weniger als vor ihm Wilhelm II. und Hitler.

Sebastian Haffner im BRD-Fernsehen, November 1964

Der 13. August 1961 war der Tag, an dem das Bonner Deutschland- Konzept endgültig scheiterte. Diese Erkenntnis beginnt sich nun mit fünfjähriger Verspätung auch in der Bundesrepublik durchzusetzen. Mit der Mauer entstand das, was ausländische Beobachter bisweilen das zweite deutsche „Wirtschaftswunder“ nennen.

Bilaga 4: Die Mauer, die den Frieden schützt

Skribent: M. Podkljutschnikow

Publicerad: 15 augusti 1989

Ausführlich schreibt das Organ des ZK der SED „Neues Deutschland“ über die Bedeutung der Ereignisse am 13. August 1961, als die DDR nunmehr vor 28 Jahren, der Empfehlung der Staaten des Warschauer Vertrages folgend, ihre Grenzen zu Berlin (West) und zur BRD unter Kontrolle nahm. In den internationalen politischen Wortschatz ging der Begriff der „Berliner Mauer“ ein, von der die einen mit Hochachtung und Dank, andere mit äußerstem Unbehagen und gar voller Haß sprechen.

In unseren Tagen, in denen die Idee des gesamteuropäischen Hauses immer mehr an Popularität erlangt, hört man im Westen nicht selten die Meinung, die „Berliner Mauer“ stehe dieser Idee angeblich im Wege. Das gesamteuropäische Haus, so sagt man, müsse so beschaffen sein, daß seine Mieter mit Leichtigkeit von einem seiner Zimmer in ein anderes gehen können.

Dazu möchten wir allerdings bemerken, daß es unter Nachbarn üblich ist, erst beim jeweils anderen einzutreten, nachdem man vorher an die Tür geklopft und um Erlaubnis gebeten hat. Wenden wir uns in diesem Zusammenhang einmal der Vergangenheit zu und schauen uns an, was sich damals ereignete, als die „Tür“ zwischen der DDR, Berlin (West) und der BRD sperrangelweit offenstand. Zu jener Zeit benutzten die revanchistischen und nationalistischen Kräfte der BRD diese „Tür“ keineswegs dazu, um mit der DDR gutnachbarliche Beziehungen zu entwickeln. Ganz im Gegenteil! Nach allen Regeln des „kalten Krieges“ wurde vom Westen aus eine aktive subversive Tätigkeit gegen die DDR entfaltet. Einerseits war man bestrebt, der Volkswirtschaft des Landes einen maximalen wirtschaftlichen Schaden zuzufügen. Wie später errechnet wurde, überstieg er 100 Milliarden Mark — eine Summe, mit der man 4 Millionen Wohnungen hätte bauen können. Andererseits unternahm man vom Westen aus Anstrengungen für politische Destabilisierung der DDR; Es liefen Vorbereitungen auf den „Tag X“, an dem gemäß den Träumen der Revanchisten die Bundeswehr mit klingendem Spiel durch das Brandenburger Tor ziehen sollte. Diese Pläne sahen die gewaltsame Liquidierung der DDR und die Veränderung der nach dem Krieg in Europa entstandenen Realitäten vor. Sie stellten eine riesige Gefahr für den Kontinent dar, und über Ihnen lag der Schatten eines Atomkrieges. Die „Berliner Mauer“ wurde für diese Pläne zu einem stabilen Hindernis. Sie rettete den Frieden. Die gesicherten Grenzen der DDR wurden zu einem der wichtigsten Faktoren der Sicherheit auf dem europäischen Kontinent und somit auch auf dem gesamten Planeten.

Der 13. August 1961 wurde zu einem markanten Punkt, an dem im Westen ein Prozeß des Umdenkens in der Politik einsetzte, um sie mit den Realitäten in Einklang zu bringen. Er verlief ungleichmäßig und widerspiegelte die Auseinandersetzung zwischen jenen, die sich der Anforderungen der veränderten Situation bewußt wurden, und jenen, die sich von ihren alten Illusionen nicht trennen wollten. Und dennoch schritt er voran. Höhepunkte auf dem Wege der Festigung des Friedens waren der Moskauer Vertrag zwischen der UdSSR und der BRD, das Vierseitige Abkommen über Berlin (West) und der Grundlagenvertrag zwischen den beiden deutschen Staaten. Es öffnete sich der Weg für eine umfassendere Regelung der Nachkriegsentwicklung auf dem Kontinent — zur Schlußakte von Helsinki. In Westeuropa bildeten sich prinzipiell neue Bedingungen für die Entspannung, Zusammenarbeit und für gutnachbarliche Beziehungen heraus.

Die Forderungen nach einem „Abbau der Mauer“ sind heutzutage im Westen eine Art verbindliches politisches Ritual. Auf unerfahrene Menschen, die nicht die Gründe dafür kennen, warum vor 28 Jahren die Grenze der DDR unter Kontrolle genommen wurde, können sie einen gewissen Eindruck machen. Doch was bedeuten derartige Aufrufe in Wirklichkeit? Nichts anderes als die Forderung, die Grenzen der DDR erneut zu öffnen und die „Tür“ ohne Kontrolle sperrangelweit offenzulassen. Wem daran gelegen wäre, ist leicht zu begreifen, wenn man das politische Leben in der BRD verfolgt, den fortbestehenden Einfluß der neofaschistischen Kräfte betrachtet und sieht, wie von verschiedenen Ministern die Wiederherstellung des Deutschen Reiches in den Grenzen von 1937 gefordert wird, man die Staatsbürgerschaft der DDR nicht anerkennen will und Versuche unternimmt, sich in die inneren Angelegenheiten der DDR einzumischen. All dies zeigt, daß das Potential der alten gefährlichen Tendenzen noch längst nicht verschwunden ist.

Man darf sich gegenüber den Ereignissen jener Zeit nicht leichtfertig verhalten, wie dies nicht selten gewisse Kreise im Westen demonstrieren, hebt die Zeitung hervor. Wenn man auf der anderen Seite des Brandenburger Tores steht und Flüche in Richtung der „Berliner Mauer“ ausstößt, sollte man nicht vergessen, daß sie so lange nicht abgebaut wird, solange die Bedingungen existieren, die zu ihrer Errichtung führten.

Die DDR vermag ihre Errungenschaften zu schützen und wird weiterhin beharrlich und zielstrebig den Sozialismus „in den Farben der DDR“ aufbauen. Aus der Geschichte ist die Tatsache nicht wegzudenken, daß die Existenz der beiden souveränen deutschen Staaten eine unveräußerliche Bedingung des Friedens ist, heißt es in „Neues Deutschland“ abschließend.

Bilaga 5: Mauern bauen

Skribent: Klaus J. Herrmann

Publicerad: 6 november 1999

Ein »Lichtband« soll nach dem Willen nunmehr gesamtdeutsch und gerade auch -berlinisch waltender Politiker am 9. November einen Teil des Verlaufs der einstigen Berliner Mauer beleuchten. Wo einst Patrouillen Dienst schoben und nach Jahrzehnten Mauerspechte pickten, grüßt dann eine Art Lichterkette.

Der Satz von dem allzu bekannten Genossen Niemand, der keine Mauer bauen wollte, feiert dieser Tage in all seinem historischen Doppelsinn fröhliche Urstände. Kaum jemand bekennt sich offiziell, er möchte die Mauer wiederhaben. Doch andererseits mag das geschleifte Bauwerk auch kaum jemand so recht missen - ob nun per Lichterband, per (Wäsche-) Leine des SPD-Fraktionschefs oder anderer Symbolik.

Danach werden von den Meinungsforschern die Bürger nicht selten sogar schamlos direkt befragt.

»Wollen Sie die Mauer wiederhaben?« Antworten kommen aus Ost oder West in unterschiedlichen Anteilen, aber - durchaus provoziert - eben doch alternativ als Ja oder Nein. Denkmalschützer wiederum beklagen unzweideutig jeglichen Abriss als Verlust unwiederbringlichen Gutes.

Für Reisende beileibe keine Bresche schlagen, sondern dem Verfall der letzten Reste wehren will sogar die Berlin Tourismus Marketing GmbH. Deren Zielgruppe zeigt sich, nachdem sie erst »großer Anziehungskraft« erlag, von dem wirklichen Anblick »zunehmend enttäuscht«. Selbst von der East-Side-Gallery.

Was bleibt, ist die Erkenntnis offenbar magischer Anziehungskraft von einst geschmähten, dann aber verschwundenen und folglich vermissten Dingen. Zum Jahrestag wäre aber nun guter Anlass für das vielleicht abschließende Bekenntnis, ob man nun Mauern bauen möchte oder doch nicht.

Bilaga 6: Unheimliche Ruhe

Skribent: Ekkehart Krippendorf

Publicerad: 21 november 2009

In dieser Woche ging die große Welternährungskonferenz in Rom »über die Bühne«, aber das Publikum blieb stumm. Es ließ sich kaum erregen durch die Zahl von einer Milliarde Hungernder, die es laut UN-Berichten mittlerweile gibt – das ist jeder sechste Mensch auf der Welt. Es ließ sich auch kaum erregen von der unerreichbar scheinenden Notwendigkeit, die Lebensmittelproduktion um mindestens 70 Prozent zu steigern, um wenigstens mit dem ungebremst dramatischen Bevölkerungswachstum schrittzuhalten. Kein Applaus, aber auch kein Buh. Ein paar Meldungen, und am nächsten Tag beschäftigt uns ein anderes Thema. Während wir in den wohlhabenden Industrieländern so ungerührt weitermachen wie bisher, wird die Hoffnung auf eine Wende bei der nächsten Welt-Katastrophenkonferenz – der in Kopenhagen zum Klimawandel – schon vor ihrem Beginn abgeschrieben.

Was wir dagegen, hier und heute in Deutschland und Berlin, fertigbringen, ist die Inszenierung des »glücklichsten Tages der Geschichte«, ein ästhetisch gelungenes Politspektakel, mit dem sich die internationale politische Klasse selbst feierte. Selbstbetäubung zwischen zwei Bankrotterklärungen der internationalen Politik: Es gab und gibt keinen Grund zum Feiern, vielmehr einen, sich zu schämen. Zu schämen dafür, dass der unerwartete Triumph des Volkes, dass dieser mutige Schritt zur Selbstermächtigung keine neue Qualität, keine Nachhaltigkeit demokratischer Mündigkeit gebracht hat, sondern Politikmüdigkeit.

Schlimmer noch: Keine Politikerrede, kaum ein Leitartikel oder eine Erklärung irgendeiner gesellschaftlichen Gruppe, die wenigstens darauf aufmerksam gemacht hätte, dass geradezu zeitgleich mit der gefallenen Mauer eine zweite, noch tödlichere Mauer gebaut wurde und täglich perfektioniert wird. Keine Mauer »in den Köpfen der Menschen«, wie es gerne und wohlfeil heißt, sondern eine sehr konkrete Mauer aus Stacheldraht und Gittern, aus Kriegsschiffen und Luftüberwachung des Mittelmeeres. Sie soll uns schützen sowohl vor jenen Armuts- und Hungerflüchtlingen, den Opfern der in Rom noch einmal bestätigten Nahrungsmittelpolitik der Konzerne. Sie soll uns auch schützen vor den Konsequenzen des für Kopenhagen schon entschiedenen Versagens vor einem ernsthaften Klimaschutz.

Jeder der 136 Toten der Berliner Mauer war Opfer eines Staatsverbrechens, sie sind nicht aufzurechnen; aber auf mehr als 10 000 Tote seit 1992 wird die Zahl derer geschätzt, die an der

zweiten Mauer, für die jede und jeder der heute amtierenden Staatsmänner und –frauen europapolitisch persönlich und direkt mitverantwortlich ist, bisher ums Leben kamen. Nur die Kunst hat nicht geschwiegen und die Ehre unserer Gesellschaft gerettet: Vor dem Brandenburger Tor war, in Zusammenarbeit mit der Akademie der Künste, Ende Oktober die eindrucksvolle Großskulptur einer griechisch-britischen Künstlerin, Kalliopi Lemos, aus neun im Mittelmeer gestrandeten Flüchtlingsbooten zu sehen gewesen. Sie erinnerte unübersehbar an die zweite Mauer, passte folglich nicht ins Feiertagsbild und wurde darum beizeiten abgeräumt. So wurde auch diese eine Stimme noch zum Schweigen gebracht.